

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ekonomická fakulta

Katedra Strukturální politiky EU a rozvoje venkova KSP

Bakalářská práce

Komparace volebních systémů a jejich vliv na stranické systémy České republiky a Rakouska

Vypracovala: Marie Houlová

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Strnad

České Budějovice 2014

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Fakulta ekonomická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Marie HOULOVÁ
Osobní číslo: E11765
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Strukturální politika EU pro veřejnou správu
Název tématu: Komparace volebních systémů a jejich vliv na stranické systémy ČR a Rakouska
Zadávající katedra: Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem bakalářské práce je provést analýzu volebních systémů a jejich vlivu na stranické systémy České republiky a Rakouska. Text se zaměří na současné volební systémy obou zemí a na výsledky voleb konaných v posledních 20 letech. Náplní práce je porovnat oba mechanismy a v závislosti na nich i stranické systémy.

Metodika práce:

- 1) Literární rešerše- studium odborné literatury řešící problematiku volebních mechanismů v České republice a v Rakousku.
- 2) Analýzy volebních systémů v České republice a Rakousku a analýza výsledků voleb
- 3) Výsledky a zhodnocení zkoumané problematiky
- 4) Zvolené metody - analýza primárních a sekundárních zdrojů
- 5) Použitá literatura a přílohy

Rámcová osnova:

1)Literární rešerše, 2)Analýzy volebních systémů v České republice a Rakousku a analýza výsledků voleb, 3)Výsledky a zhodnocení zkoumané problematiky, 4)Zvolené metody - analýza primárních a sekundárních zdrojů, 5)Použitá literatura a přílohy

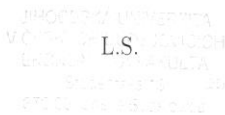
Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 40-50 stran, dle možností
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

1. CABADA, Ladislav a Karel VODIČKA. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál publishing, 2011. 488s. ISBN: 978-80-7367-893-7.
2. CABADA, Ladislav, Martin KUBÁT., A KOL. *Úvod do studia politické vědy. 2. rozšířené a doplněné vydání*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 494s. ISBN: 80-86432-63-7.
3. CARAMANI, D. *Elections in Western Europe since 1815*. London: Macmillan publishing, 2000. ISBN: 0333771117.
4. CHYTILEK, R., ŠEDO, J., LEBEDA, T., ČALOUD, D. *Volební systémy*. Praha: Portál publishing, 2009. 376s. ISBN: 978-80-7367-548-6.
5. HLOUŠEK, Vít. *Konflikt versus konsensus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 273s. ISBN: 978-80-210-4484-5.
6. LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita apolitické konsekvence*. Praha: Karolinum publishing, 2008. ISBN: 978-80-246-1523-3.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Štěpán Strnad
Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova

Datum zadání bakalářské práce: 30. listopadu 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2014

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.
děkan

Jihomoravská univerzita
v Brně
Fakulta sociálních věd
Katedra strukturální politiky EU a rozvoje venkova

doc. Ing. Eva Cudlínová, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 29. března 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to - v nezkrácené podobě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Ekonomickou fakultou - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych věnovala poděkování Mgr. Štěpánu Strnadovi za podporu při psaní této bakalářské práce a za jeho cenné rady.

Obsah

1. Úvod	3
2. Metodika	4
2.1. Cíl práce	4-5
3. Základní pojmy	6
4. Politický systém České republiky a Rakouska.....	7-12
4.1. Politický systém České republiky	7-8
4.2. Politický systém Rakouska	8-12
5. Volební systémy	13-20
5.1. Varianty volebních systémů.....	13-14
5.2. Typy poměrných volebních systémů	14
5.3. Listinné volební systémy	14-20
6. Typologie stranických systémů a typy koalic	21-25
6.1. Stranický systém.....	21-22
6.2. Typologie stranických systémů	22-25
6.3. Typy koalic	25
7. Porovnání volebních systémů České republiky a Rakouska.....	26-30
7.1. Základní pravidla pro volby	26-27
7.2. Volební obvody	27-28
7.3. Kandidátní listiny neboli kandidátky.....	28
7.4. Přepočet volebních hlasů	28-29
7.5. Reformy volebních pravidel.....	29-30
7.6. Shrnutí.....	30
8. Porovnání vlivů volebních systémů na stranické systémy České republiky a Rakouska	31-43
8.1. Volby v Rakousku	31-36
8.2. Volby v České republice.....	36-39
8.3. Komparace vlivu volebních systémů na stranické systémy.....	39-43
9. Závěr	44
10. Seznam zkratk	45
11. Summary	46
12. Seznam použité literatury	47-50
13. Seznam grafů	

14. Seznam tabulek

15. Seznam příloh

16. Přílohy

1. Úvod

Volební systémy, které představují v demokraciích, kde si občané volí své zástupce, jeden z významných prvků politického systému, protože rozhodují o složení zastupitelských orgánů. Tento fakt potvrzuje nejen rozvoj zájmu o tuto oblast a řada studií, které se podrobně volebními systémy zabývají, ale také mnohé příklady, jež poukazují na jejich nezpochybnitelný vliv na utváření politického uspořádání. V důsledku dlouhodobého výzkumu volebních systémů má politologie v dnešní době k dispozici rozsáhlé teoretické i praktické poznatky, které napomáhají jednotlivým volebním systémům lépe porozumět, porovnávat je, klasifikovat či vysvětlit jejich význam. Obecně lze všechny možné systémy rozdělit do dvou hlavních skupin, podle toho, jak se hlasy voličů přetvořují na křesla. Na jedné straně existují volební systémy většinové, kde politická strana získá obvykle více křesel, než obdržela hlasů při volbách. Proto se může stát, že bude vládnout sama. Na druhé straně existují volební systémy poměrného zastoupení, které zajišťují spravedlivý nebo alespoň spravedlivější poměr mezi křesly, která strana obdrží, a hlasy, které získala ve volbách.

Volby také slouží jako jeden z hlavních zdrojů legitimacy parlamentu a následně i vlády. Když padl komunistický režim na přelomu 80. a 90. let minulého století, začala se většina zemí ve střední a východní Evropě přiklánět k vytvoření demokratického státního zřízení. Spolu s tímto státním zřízením byly zavedeny i soutěživé volby. Volební systém mimo jiné ovlivňuje podobu stranického systému, utváření a charakter vztahů mezi vládou a parlamentem.

Volby plní řadu dalších funkcí. Na jedné straně plní funkce typu „zdola nahoru“, kam se řadí nábor politických elit, reprezentace, vytváření vlád a ovlivňování politických linií. Radikální teoretikové zdůrazňují jiné funkce a to typu „shora dolu“, ke kterým patří vytváření legitimacy, formování veřejného mínění a pomoc při posilování elit. Bakalářská práce se bude zabývat funkcemi typu „zdola nahoru“.

2. Metodika

Bakalářská práce, která se zabývá komparativní analýzou volebních systémů a jejich vlivem na stranické systémy České republiky a Rakouska. Tato práce je koncipována jako deskriptivní. Práce se bude zabývat spíše popisem uvedených skutečností než výpočtem hodnot pomocí vzorců. Také bude nutno osvětlit některé používané termíny a typy volebních a stranických systémů. Práce se tedy bude dělit logicky na část teoretickou a část praktickou, přičemž bude nejdříve uvedena ta první, teoretická. Nejprve budou obecně popsány volební a stranické systémy, tedy pojmy, které jsou důležité pro základní nastínění dané situace. Zjistíme, jaké jsou typy volebních systémů, jací jsou volební dělitelé a potažmo také, jak mohou vypadat volební obvody. Následně budou reflektovány typy stranických systémů podle Duvergera a Sartoriho. Praktická část vychází ze statistických údajů výsledků voleb konaných v Rakousku a České republice. V Rakousku je to od roku 1994 po současnost. V České republice to bude o jedny volby méně a bude to od roku 1996 až do současnosti. Dále jsou využity sekundární zdroje poskytující informace o sestavení povolebních vládních koalic. Po analýze voleb do dolních komor obou zemí se pokusí práce o komparaci volebních systémů a jejich vliv na stranické systémy těchto zemí. Práce vychází především z ústav obou států, dále internetových stránek parlamentů, statistických úřadů a v neposlední řadě z odborných publikací, zabývajících se volebními systémy.

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je srovnání volebních systémů do dolních komor Parlamentu České republiky a Rakouska. Dolní komory jsou základním legislativním orgánem v obou zemích. Jsou voleni přímo občany. Další důvody jsou:

- nejednoznačná forma horní komory Rakouska
- velká časová prodleva mezi ustanovením Senátu ČR a jeho zvolením
- minimální funkce horních komor.

Časovým horizontem komparace je období od roku 1994 do roku 2013. V případě České republiky je počátek analýzy volebních výsledků určen rokem 1993, jelikož v tomto roce vznikl samostatný nezávislý stát Česká republika. První volby se v rámci České republiky uskutečnily v roce 1996. Posledním rokem pro komparaci jsou výsledky voleb z roku 2013.

Rakousko je demokratickým státem už od konce 2. světové války, proto bychom mohli pracovat i s výsledky voleb od roku 1945, to je ovšem pro bakalářskou práci rozsáhlé období, během kterého došlo například k zamrznutí stranického systému, jeho následné proměně a vstupu nových subjektů do procesu volební soutěže. Počátečním bodem jsou volební výsledky z roku 1994, naopak posledními volbami, se kterými analýza pracuje, jsou volby z roku 2013.

3. Základní pojmy

Pojem volby lze definovat mnoha způsoby, což literatura také činí. Volby jsou akt, při kterém volí občané své zástupce do určitých funkcí nebo orgánů. Rozlišují se volby parlamentní, prezidentské a komunální, což jsou volby do místních samospráv. Volby jsou nejdůležitějším demokratickým způsobem výběru do těch úřadů a funkcí, které slouží k reprezentaci neboli zastupování lidí. Volby garantují základní demokratické principy: demokratickou kontrolu, všeobecnou účast, politickou rovnost a většinovou vládu. Andrey Heywood považuje volby „za samé jádro politického procesu. Na volby nahlíží jako na demokracii v praxi. Říká, že volby jsou nástrojem, jehož pomocí lidé mohou kontrolovat svou vládu. Pro tuto koncepci je nejdůležitější reprezentace. Je to právě to, co líčí politiky jako služebníky lidu a dává jim právo jednat za ty a jménem těch, kdo je volí“ (Heywood, 2008). Kubát Zase říká, že: volby lze charakterizovat jako „proces, ve kterém jsou respektována lidská práva a svobody, především svoboda slova, shromažďování a takřka neomezená možnost registrovat se jako volič nebo jako kandidát“ (Kubát, 2007).

Volební systém jsou normy, pravidla a způsoby voleb do zastupitelských sborů, které jsou stanoveny ústavou či zákonem. Pomocí nich se ve volbách na základě počtu hlasů rozdělují mandáty mezi politické strany či jednotlivé kandidáty. Existují 2 základní volební systémy: většinový a poměrný (Lebeda, 2008). V užším pojetí se už jedná o konkrétní prvky volebního procesu, které ovlivňují výsledky. Jsou to volební formule, volební obvody, počet volených, možnost preferencí, volební právo, uzavírací klauzule, počet skrutinií, pravidla volební kampaně a její financování a případně další (Filip, 2004).

Stranický systém je na jedné straně seskupením politických stran v rámci politického systému, na straně druhé souborem vzájemných vztahů mezi politickými stranami a schémat chování, která jsou důsledkem mezistranické rivality, dané především bojem o hlasy voličů, a v případě většího počtu stran nutností hledání partnerů, kteří by byli ochotni a připraveni zformovat vládní koalici (Kopeček, 2005). Faktory, které ovlivňují podobu stranického systému, jsou: velikost stran, jejich geografické působení, jejich postavení v rámci stranického systému apod.

4. Politické systémy v České republice a Rakousku

4.1 Politický systém České republiky

Česká republika vznikla 1. 1. 1993 rozpadem České a Slovenské Federativní republiky. Od tohoto roku platí i nová Ústava a legislativa. Tato ústava definuje Českou republiku jako demokratický, svrchovaný a jednotný právní stát, který je založený na účtě k občanům a na svobodě člověka. Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů. Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin. Lid je zdrojem veškeré státní moci a vykonává ji prostřednictvím moci zákonodárné, výkonné a soudní (Ústava ČR, 1993).

Moc zákonodárná náleží v České republice Parlamentu. Parlament se skládá ze dvou komor, a to Poslanecké sněmovny - dolní komora a Senátu - horní komora. Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, kteří jsou voleni na dobu 4 let a musí to být osoba starší 21 let. V Senátu je 81 senátorů, kteří bývají voleni na dobu 6 let s takovou podmínkou, že se každé 2 roky obměňuje jedna třetina senátorů. Volby do obou komor Parlamentu České republiky se podle Ústavy České republiky konají na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva tajným hlasováním. Parlamentních voleb se může účastnit každý občan České republiky starší 18 let, který je způsobilý k právním úkonům a jehož svoboda není omezena z důvodu ochrany zdraví. Volby vyhlašuje prezident republiky a konají se vždy ve dvou dnech (pátek a sobota). Hlasování probíhá ve stálých volebních okrscích. Volit lze také v zahraničí na českých zastupitelských úřadech. Korespondenční volba ani volba elektronickými prostředky není v České republice využívána. Podrobná úprava voleb je obsažena v zákoně č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (Ústava ČR, 1993). Žádný člen Parlamentu nesmí být zároveň poslancem a senátorem, naopak ministři bývají právě poslanci a senátoři (Cábada & Vodička, 2011).

Mezi orgány moci výkonné podle ústavy České Republiky patří prezident republiky, vláda a státní zastupitelství. Prezident republiky je hlavou státu. Z výkonu své funkce není nikomu odpovědný, nesmí být stíhán a držen. Z téměř absolutní imunity je pouze jediná výjimka a to žaloba Senátu za prezidentskou velezradu a je to řešeno ústavním soudem. Není pak potrestán jen zbaven své funkce. Volební období prezidenta je na 5 let s tím, že ho občané mohou zvolit 2 x

po sobě a musí mít více než 40 let. Prezident se může úřadu vzdát, nemůže být odvolán. Rozdělení pravomocí jde pak k premiérovi a předsedovi Poslanecké sněmovny. Prezident zastupuje stát navenek, odvolává předsedu vlády a další její členy, svolává a rozpouští zasedání Poslanecké sněmovny a je vrchním velitelem ozbrojených sil. Jako jediný má právo udělovat amnestii. Vláda je vrcholným kolektivním orgánem moci výkonné. Skládá se z ministrů, předsedy a dvou místopředsedů. Ze své činnosti je odpovědná Poslanecké sněmovně. Předsedu i ministry do funkcí jmenuje prezident. Členové vlády - ministři řídí určitá odvětví např. financí, hospodářství, zdravotnictví, školství, zemědělství, obchodu aj. (Ústava ČR, 1993).

Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy. Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat a nelze soudce proti jeho vůli odvolat nebo přeložit k jinému soudu. Jeho funkce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě. Soudnictví v České republice se dělí na obecné soudy a Ústavní soud, který je soudním orgánem ochrany Ústavy ČR. Ústavní soud se skládá z 15 soudců, kteří jsou jmenováni na dobu deseti let prezident republiky se souhlasem Senátu. Soudcem Ústavního soudu se může stát pouze osoba, která je bezúhonná, má vysokoškolské právnické vzdělání a má nejméně desetiletou praxi (Ústava ČR, 1993). Ústavní soud nepatří do obecného soudnictví, proto je i geograficky oddělen od sídel moci zákonodárné a výkonné sídlící v Praze. Ústavní soud sídlí v Brně (Cabada & Vodička, 2011).

4.2 Politický systém Rakouska

Jakkoliv rakouský ústavní model vychází z poloprezidentského způsobu výkonu vlády - především z důvodu přímé volby prezidenta - má rakouská hlava státu relativně slabé pravomoci srovnatelné s postavením a pravomocemi českého prezidenta. Zřejmě z toho důvodu někteří autoři řadí Rakousko spíše mezi státy s klasickým republikánským parlamentarismem (V. Klokočka, 1996; citováno podle Říchová a kol., 2004).

Dodnes platná ústava Rakouské republiky byla přijata již 1. října 1920 jako výsledek činnosti Ústavodárného národního shromáždění s výrazným vlivem normativní rakouské školy v čele s Hansem Kelsenem. Od té doby byla ústava několikrát novelizována. Z hlediska postavení spolkového prezidenta byla důležitá novela ústavy z roku 1929 zakotvující přímou volbu hlavy státu, poslední významná změna ústavy, která souvisela se začleněním Rakouska do Evropské unie, byla v roce 1995.

Rakouská ústava charakterizuje republiku jako federaci složenou z 9 autonomních států. Všechny mají psanou ústavu, která je oprávněna být samostatnými státními jednotkami, které fungují podle principů parlamentní demokracie. Napříč těmito federálním státům s nezávislými soudy je autonomie těchto státních jednotek více-méně teoretická a politický systém Rakouska se podobá překvapivě politickým systémům větších států jako Německa nebo Spojených států amerických.

Zákonodárná moc je v Rakousku zastoupena dvoukomorovým parlamentem, který je složen z Národní rady neboli Nationalrat a ze Spolkové rady – Bundesrat (Čl. 24 rakouské ústavy). Národní rada je největší státní orgán, který se musí sejít do 30 dní po volbách. Schůze jsou veřejné (neveřejné jakmile to navrhne předseda nebo pětina členů) (Čl. 32 odst. 1, 2 rakouské ústavy). Předsedou (prezidentem Národní Rady) je většinou představitel nejsilnější politické strany a ten má 2 podpředsedy z jiných stran. Sídlo Národní rady je ve Vídni. V Národní radě zasedá 183 poslanců, kteří jsou voleni tajnou, rovnou, přímou a všeobecnou volbou s tím, že volí i rakouští občané usazení v zahraničí. Poslanci jsou voleni na 5 roky podle poměrného volebního systému. Toto období může být i zkráceno. Pro rakouský ústavní model je však typické i právo lidové iniciativy, kdy Národní rada se musí zabývat návrhem zákona, který byl předložen spolu s podpisy alespoň sta tisíce voličů v celém Rakousku, nebo jedné šestiny voličů alespoň ve třech spolkových zemích. Zákony týkající se jednacího řádu Národní rady, jejího rozpuštění, zákona o státním rozpočtu, majetku spolku a schválení závěrečného účtu jsou ve výlučné pravomoci Národní rady. Návrhy všech zákonů jsou předkládány Národní radě, teprve po jejich schválení jsou doručeny Spolkové radě, která proti nim může ve lhůtě osmi týdnů vznést písemné odůvodněné námitky (Čl. 42 odst. 2 rakouské ústavy).

Spolková rada je druhou komorou rakouského parlamentu. Je reprezentována poslanci ze zemských parlamentů jednotlivých zemí a jejich počet je závislý na počtu obyvatel dané země (Čl. 34 rakouské ústavy). Celkově má 63 členů. Tito poslanci jsou voleni zemskými sněmy a jejich délka mandátu poslance je závislá na délce mandátu jednotlivých zemských sněmů. Toto volební období je většinou pětileté nebo šestileté (po každém sčítání lidu určuje prezident počet členů, na které mají jednotlivé země nárok) (Čl. 35 rakouské ústavy). Rakouská ústava stanovuje, že počet zástupců spolkové země nesmí překročit 12 poslanců a každá země musí být reprezentována minimálně 3 poslanci. Spolková rada zasedá nepřetržitě (Říchová a kol., 2009). Rakouskou vládu řídí spolko-

vý kancléř. V současnosti je jím Alfred Gusenbauer. Je to osoba značně nezávislá. Jeho pravomoci nejsou explicitně nikde uvedeny, původně byla jeho práva omezena, ale nakonec se působnost kancléře v Rakousku značně rozšířily.

Dalším zástupcem ve státě je Rakouský kabinet tvořen jednotlivými ministry s osobní zodpovědností za daný úsek správy. Dalším článkem výkonné moci je prezident, volený na šestileté období s možností znovuzvolení. Je volen v přímých volbách. Volby prezidenta jsou dvoukolové (Klokočka & Wagnerová, 1997). V prvním kole je neomezený počet kandidátů, do druhého postupují 2 nejsilnější kandidáti. Může být odvolaný na základě lidového hlasování. Mezi jeho pravomoci patří:

- Reprezentuje zemi navenek
- Svolává Národní radu a ukončuje její hlasovací období
- Může rozpustit Národní radu, ale pouze jednou ze stejného důvodu
- Na doporučení kancléře jmenuje ministry jednotlivých rezortů (jakmile kandidáta neschválí, nemůže být členem vlády)
- Jmenuje předsedy krajských vlád
- Uzavírá státní smlouvy
- Potvrzuje ústavnost spolkových zákonů
- Nese právní zodpovědnost za případné porušení spolkové ústavy
- Pověřuje většinou představitele nejsilnější politické strany sestavením vlády
- Může udělit amnestii
- Uděluje a propůjčuje tituly

Od roku 2010 je prezidentem Heinz Fischer (Bundes-Verfassungsgesetz, 2014).

V Rakousku existují dva významné soudy: Správní soudní dvůr a Ústavní soudní dvůr. Posouzení ústavnosti přijatých zákonů spolkovým sněmem a jednotlivými spolkovými zeměmi spadá do kompetencí Ústavního soudního dvora. Naopak Správní soudní dvůr dohlíží na zákonnost a dodržování kompetencí v Rakousku (Říchová et al., 2009).

Soudcové jsou jmenováni na návrh vlády prezidentem nebo spolkovým ministrem na základě prezidentova zmocnění. Soudce může být zbaven své funkce (kromě dosažení určité věkové hranice) pouze formou soudního usnesení (Čl. 86 rakouské ústavy).

Nejvyšším soudním orgánem je Nejvyšší správní soud, který rozhoduje o stížnostech na protiprávní rozhodnutí správních úřadů či na porušení povinnosti správních úřadů.

Ústavní soudní dvůr - se skládá z předsedy, místopředsedy, dvanácti dalších členů a šesti náhradníků, které jmenuje spolkový prezident na návrhy Národní a Spolkové rady, rozhoduje o všech majetkoprávních nárocích vůči Spolku, zemím, okresům, sdružení obcí a obcím, které nemohou být vyřízeny řádnou soudní cestou nebo rozhodnutím správního orgánu. Dále pak rozhoduje kompetenční spory mezi soudy a správními orgány, mezi Nejvyšším správním soudem a všemi ostatními soudy a mezi zeměmi navzájem, o nezákonnosti nařízení určitého spolkového nebo zemského orgánu, o námitkách proti volbě spolkového prezidenta, o námitkách proti volbám do zemské vlády a o žalobě na nejvyšší orgány spolku (Bundes-Verfassungsgesetz, 2014).

Jelikož je Rakousko rozděleno do 9 spolkových republik, tak je podle spolkového ústavního zákona přiřazena moc výhradně spolkové úrovni. Spolkové země tedy nemohou ustavovat žádné soudy. Systém soudní moci je na všech úrovních oddělen od systému výkonné moci. Systém soudní moci Rakouska tvoří obecné soudy, státní zastupitelství, věznice a zařízení probačního systému:

1. Soudy jsou státní instituce, které ve formálním soudním řízení rozhodují o žalobách v občanskoprávních věcech a obžalobách v trestních věcech. Jsou zřizovány ze zákona a řízeny nezávislými a nestrannými soudci, kteří nemohou být ze své funkce odvoláni ani přeloženi a kteří jsou vázáni pouze právním řádem.
2. Státní zastupitelství jsou zvláštní orgány, které jsou na soudech nezávislé. V rámci organizace trestního soudnictví zejména hájí veřejný zájem tím, že vedou přípravné řízení, podávají obžalobu a jednají za žalující stranu v trestním řízení.
3. Věznice jsou odpovědné za výkon trestů odnětí svobody.
4. Zařízení probačních služeb jsou také součástí systému soudnictví. Pečují o osoby odsouzené k podmíněným trestům a podmíněčně propuštěné vězně. Tyto

úkoly byly převážně přeneseny na soukromá sdružení, která jsou nicméně pod dohledem Spolkového ministerstva spravedlnosti.

Spolkové ministerstvo spravedlnosti stojí na vrcholu organizace soudnictví. Je jedním z nejvyšších správních orgánů spolkového státu a členem spolkové vlády a je odpovědné za politické řízení, koordinaci a nejvyšší dohled nad tímto vládním resortem a všemi souvisejícími služebními úseky (Bundes-Verfassungsgesetz, 2014).

5. Volební systémy

V této kapitole se bakalářská práce zaměří především na poměrně volební systémy a jejich nástroje, jelikož se tento typ volebního mechanismu používá jak v České republice, tak i v Rakousku, pro volby do dolních komor Parlamentu. Mezi hlavní nástroj poměrného volebního systému patří rozdělení získaných hlasů na mandáty. Dále nám bakalářská práce sdělí základní informace o systému kvót a dělitelů, které mají na rozdělení hlasů na mandáty a na výpočet nesmírný vliv. Na začátku ale popíše i jiné volební systémy.

5.1 Varianty volebních systémů

Vůle voličů se ve volbách vyjadřuje hlasováním. Volební systémy slouží k tomu, aby byly výsledky hlasování „převezeny“ do složení zastupitelských sborů. Volební systém je v „technické rovině“ definován jako konkrétní způsob organizace voleb a zjišťování volebních výsledků. Kromě toho lze volební systém chápat také jako souhrn všech právních, politických, organizačních a morálních pravidel a norem, které regulují společenské vztahy vznikající ve volbách (Lebeda, 2008).

Při parlamentních volbách se ve světě používají dva základní systémy. Záleží na tom, jakým způsobem jsou zastupitelé voleni. Jedná se o systémy většinové a poměrné. Vedle nich existují systémy, které kombinují oba předchozí principy a jsou známy pod termínem smíšené. Každý, z těchto systémů má jak své výhody, tak i nevýhody. Většinové volební systémy jsou založeny na principu „vítěz bere vše“. Poměrné systémy naopak mandáty rozdělují mezi politické strany nebo kandidáty v určitém poměru, který vychází z hlasů, jež získali (Lebeda, 2008).

Někteří autoři k tomuto základnímu dělení přiřazují i další volební systémy, a to volební systém semiproporční a volební systém smíšený. Semiproporční systémy jsou buď považovány za zvláštní kategorii doplňující většinové a poměrné volební systémy (Lijphart, 1994) nebo jako součást kategorie většinových volebních systémů (Caramani, 2000). Při našem vymezení i v rámci jiných klasifikací těchto systémů se pak lze setkat s kategoriemi lišícími se tím, kolika hlasy disponují voliči. Semiproporční volební systém lze definovat jako volební mechanismus, kde je hlavním kritériem, „*kolika hlasy disponuje volič v poměru k počtu mandátů přidělovaných ve volebním obvodu a zda má právo udělit jednomu kandidátovi více hlasů*“ (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009).

Smíšené volební systémy jsou kombinací základních volebních mechanismů. Shugart a Wattenberg považují za smíšené volební systémy takové mechanismy, kde je část mandátů obsazována nominálně (hlasuje se většinově nebo semiproporčně pro konkrétní kandidáty) a část listinně (volí se kandidátní listiny) v překrývajících volebních obvodech. Obecně není dáno, jaký je poměr mezi rozdělením poměru, ale panuje shoda na minimálně 5 % odlišně volených mandátů. Volič klasicky disponuje dvěma hlasy, do každé složky. Existují spory, zda může kandidát kandidovat zároveň v části volené většinově i proporčně. K rozšíření těchto systémů došlo v devadesátých letech 20. století. Nejdéle tento typ funguje v Německu, a to od roku 1949 (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009).

5.2 Typy poměrných volebních systémů

Poměrné volební systémy se používají v mnoha zemích pro volby. Mezi nimi se především rozlišuje mezi listinnými volebními systémy (list system) a systémem jednoho přenosného hlasu (single transferable vote - STV) (Caramani, 2000), jako specifická varianta je někdy připojován personalizovaný poměrný systém, označovaný rovněž jako smíšený volební systém s proporčními účinky (mixed-member proportional system) (Říchová, 2002).

Vzhledem k omezenému počtu zemí, ve kterých se používá, a pravděpodobně i vzhledem ke své originalitě, představuje systém jednoho přenosného hlasu (STV) dále nedělenou kategorii. Převážná většina autorů řadí tento volební systém mezi poměrné (Caramani, 2000).

V systému jednoho přenosného hlasu volič disponuje jedním hlasem, který dá kandidátovi, kterého nejvíce preferuje. Následně ale může určit pomocí dalších preferencí pro následující kandidáty, komu má být jeho hlas přenesen, pokud jej „jeho“ kandidát. Přenášení hlasů od zvolených, nebo vyřazených, pokračuje, dokud není zvolen odpovídající počet kandidátů. Česká republika i Rakousko využívají variantu listinného volebního systému.

5.3 Listinné poměrné systémy

Listinné poměrné systémy naopak představují značný klasifikační problém, protože na jejich celkové podobě a s ní souvisejícím účinkem na podobu stranické soutěže se podílí celá řada prvků. Kvůli tomu představuje každý listinný poměrný volební systém svým

způsobem originál sám o sobě. K popisu a odlišení jednotlivých listinných systémů pak bývá využita celá řada proměnných.

Jedním ze způsobů využitých k jejich rozdělení do jednotlivých podkategorií je již zmiňované vymezení podoby kandidátní listiny (Kubát, 2001). Jiní autoři naopak význam této proměnné pro listinné poměrné systémy zpochybňují (Lebeda, 2001a). Jako další proměnné jsou pak nabízeny jednak volební formule a velikost volebního obvodu, z prvků vázaných výhradně na listinné poměrné systémy:

- (1.) existence, resp. výška uměle nastavené bariéry pro vstup do parlamentu
- (2.) počet a charakter skrutinií (resp. stupňů), na kterých se přidělují mandáty (Lebeda, 2001a).

Nejedná se o všechny faktory, které určují podobu listinných poměrných systémů. Určitě můžeme nalézt další přímé a nepřímé faktory, ale nehrají ovšem tak velký význam (Lebeda, 2004).

Podle způsobu převodu hlasů na mandáty lze v zásadě rozlišit listinné poměrné systémy na systémy volební kvóty (quota) a volebního dělitele (divisor). V některých klasifikacích představuje toto dělení základní prvek k vymezení jednotlivých subtypů poměrných volebních systémů (Lijphart, 1994), v ostatních je alespoň bráno jako jeden z významných prvků ovlivňujících proporcionalitu výsledků voleb (viz např. Lebeda, 1998). Volební kvóty i dělitele jsou podrobněji představeny níže.

Velikost volebního obvodu

Velikost volebního obvodu je základní proměnnou, která nejvíce ovlivňuje charakter a vlastnosti volebního systému (Lebeda, 2008). Politology se velikost obvodů označuje písmenem M (magnitude) a specifikují obvody pomocí různých kategorií. Velikostí volebních obvodů není míněna velikost podle počtu obyvatel nebo geografická rozloha, ale počet hlasů, které se v rámci obvodu rozdělují pro zastupitele (Lebeda, 2008).

Někteří politologové se právě snaží rozdělit volební obvod podle jeho velikosti. Např. Dieter Nohlen dělí obvody na malé (2-5), středně velké (6-10) a velké (více než 10) podle počtu mandátů. Podobně Taageper a Shugart rozdělují volební obvody na tři kategorie: nízká (2-4 mandáty), střední (5-9 mandátů) a vysoká (více než 10 mandátů) (Lebeda, 2008).

Je známo, že velikostí obvodu roste i proporcionalita a naopak. V praxi ve velkých obvodech odrážejí podíly mandátů přesný podíl voličů mezi účastníky voleb a v malých obvodech se proporcionalita téměř vytrácí. Obvykle jsou zvýhodněny velké strany oproti těm malým (Lebeda, 2008). Zároveň platí, že v případě malých volebních obvodů záleží na tom, jaké se používají volební formule (Havlík, Šedo & Čaloud, 2004).

Podle Shugarta dochází ve volebních obvodech, kde je rozděleno více jak dvacet mandátů, skoro k naprosté shodnosti mezi poměrem získaných hlasů a mandátů u jednotlivých stran (Lebeda, 2008). Nejproporcionálnějších výsledků je pak dosahováno tam, kde celá země tvoří pouze jeden volební obvod, jako je tomu například v Nizozemí (Havlík, Šedo & Čaloud, 2004).

Nezáleží jen na velikosti volebního obvodu, ale i na dalších faktorech, které ovlivňují disproportionality nebo proporcionalitu volebních výsledků. Dále záleží na systému kvót a systému dělitelů, pomocí nichž se rozpočítávají hlasy na mandát.

Volební kvóty

Základním principem přepočtu hlasů na mandáty v systémech, které používá volební kvóty (Q), je zjištění minimálního počtu hlasů, které potřebuje získat politická strana k tomu, aby obdržela jeden mandát (Lebeda, 2008). Tyto formule, u nás většinou nazývané metody volebního čísla, se zabývají prací s celkovým počtem odevzdaných hlasů a celkovým počtem mandátů. Výsledkem toho je kvóta. Jedná se o proměnnou, která významně ovlivňuje výslednou proporcionalitu. Největším problémem systémů volební kvóty je skutečnost, že se zpravidla nepodaří na základě prvního výpočtu přidělit všechny rozdělované mandáty. Systémy volební kvóty tak obsahují ustanovení, na jehož základě dochází k přidělení zbývajících mandátů. Kvótu lze vypočítat různými prostředky:

- Automatická kvóta neboli jednotná kvóta se nevypočítává jako určitý podíl hlasů na jeden mandát, ale je stanovena dopředu zákonem. Celkový počet přidělovaných mandátů záleží na volební účasti voličů a jejich hlasování (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009).
- Hareova kvóta, která je označována jako nejjednodušší formule. Pro výpočet je zde potřeba vydělit celkový počet obdržených platných hlasů (V-votes) počtem přidělovaných mandátů (S-seats). Přidělování mandátů probíhá tak, že strana obdrží tolik mandátů, kolikrát se celá kvóta vejde do počtu hlasů, které strana získala (Lebeda, 2008):

$$Q = \frac{V}{S}$$

- Hagenbach-Bischoffova kvóta (Droopova kvóta) je vylepšením Hareovy kvóty. Výsledkem není určitý počet hlasů, nýbrž počet mandátů, které se rozdělí jednotlivým politickým subjektům. Zjistí se tak, že celkový počet přidělovaných mandátů vydělený celkovým počtem odevzdaných hlasů se vynásobí počtem hlasů, které získal daný politický subjekt (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009). Vychází z teoretického předpokladu, jako by rozdělovala o jeden mandát více (Lebeda, 2008):

$$Q = \frac{V}{S + 1}$$

- Imperialiho kvóta a její posílená varianta je pokračováním Hareovy kvóty. Ve jmenovateli se přičítá dvojka, respektive trojka (v posílené variantě) tím se snižuje kvóta a lze tak jednodušeji rozdělit více mandátů. Tyto formule nelze bez problému využít v podmínkách každého stranického systému. Hrozí zde vážné nebezpečí rozdělení více mandátů, než je obvodu přikázáno (Lebeda, 2008):

$$Q = \frac{V}{S + 2}, Q = \frac{V}{S + 3}$$

Netypickou kvótou je Hare-Niemeyerova formule. Nemůžeme ji však nazvat kvótou, protože nevytváří volební číslo, ale přímo počet získaných mandátů. Výpočet se provádí pro každou stranu zvlášť. Počet mandátů pro stranu vypočítáme tak, že podíl celkového počtu mandátů a součtu všech platných hlasů vynásobíme ziskem hlasů konkrétní strany (Lebeda, 2008) :

$$s = v \cdot \frac{S}{V}$$

Jak již bylo naznačeno výše, systémy volební kvóty zpravidla nezajistí rozdělení všech mandátů na základě prvního výpočtu. V praxi tak vyvstává problém, jakým způsobem rozhodnout o tom, kterému politickému subjektu přiřknout zbylé mandáty. Přidělení zbylých mandátů může proběhnout na stejné úrovni volebního obvodu, nebo v dalším skrutiniu na vyšší úrovni volebních obvodů. Rozlišují se dvě metody:

- Metoda nejvyšších zbytků

- Metoda největších průměrů

Při použití metody největších zbytků případnou nerozdělené mandáty politickým stranám, které mají nejvíce hlasů, které nevedly k zisku mandátu. U některých autorů se lze setkat s vnitřním dělením metody největších zbytků, a to na metodu největšího absolutního zbytku, kdy jsou mandáty přiděleny politickým stranám s největším počtem nevyužitých hlasů, a na metodu největšího relativního zbytku, kdy je pro přidělení mandátů rozhodující relativní poměr zbylých hlasů (Říchová, 2002).

Druhou metodou přidělení zbylých mandátů je metoda nejvyššího průměru. Nerozdělené mandáty by měly získat ty politické strany, které vykazují nejvyšší průměr obdržených hlasů na mandát. Proto se zisk daného subjektu vydělí počtem mandátů, které doposud získal, zvýšeným o jedna (mandát, jenž má být přidělen). Strana může získat i více zbylých mandátů (Lebeda, 2008).

Systém dělitelů

Dalším způsobem, jak rozdělit mandáty mezi kandidáty je pomocí volebních dělitelů. Tato metoda rozděluje mandáty beze zbytku. Na rozdíl od kvót nejsou mandáty rozděleny najednou, ale postupně na základě aktuálních průměrů hlasů (Lebeda, 2008). Metoda říká, že mandát získá ten politický subjekt, který v daném okamžiku disponuje nejvyšším aktuálním průměrem hlasů na přidělovaný mandát (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009). Je to v současnosti nejpoužívanější volební technika v rámci systému poměrného zastoupení. Mezi hlavní volební dělitele patří:

- d'Hondtův dělitel je původní metodou volebního dělitele, který jako jediný můžeme označit za metodu největšího průměru. Vychází ze zásady, že „*není spravedlivé, aby jakákoliv strana obdržela mandát dříve, dokud má nižší průměrný počet hlasů na jeden mandát, než kterákoliv jiná strana*“ (Lebeda, 2008). Výpočet probíhá následovně: počet platných hlasů každé strany je vydělen řadou celých čísel, která spočívá na posloupnosti přirozených čísel 1,2,3,4,5... Svůj první mandát zde získá strana na základě dělení jedničkou, druhý po dělení dvojkou, třetí na základě dělení číslem tři atd.
- Sainte-Laguë dělitel používá stejný postup jako dělitel předchozí jen místo posloupnosti přirozených čísel, využívá posloupnost lichých čísel 1,3,5,7,9... Pomáhá malým a středním stranám na úkor těch velkých. V dnešní době se systém Sainte-laguë v Západní Evropě nevyužívá (Lebeda, 2008).

- Modifikovaný Sainte-Laguë dělitel, kde dochází k obměně prvního čísla, dělí se posloupností 1,4, 3, 5, 7, 9 ... Tím, že je místo 1 na začátku 1,4, tím se znesnadňuje přístup malých stran k prvnímu mandátu. Nejvíce jsou zde zvýhodněny strany středně velké (Lebeda, 2001).
- Dělitel Imperiali, který číslo 1 vynechá a následuje posloupnost přirozených čísel: 2,3,4,5,6 ... Tento dělitel zvýhodňuje velké strany na úkor malých (Lebeda, 2001).
- Dánský dělitel dělí řadou odstupňovanou ob tři celá čísla: 1,4,7,10,13 ... Výrazně zlepšuje postavení malých stran na úkor těch velkých (Lebeda, 2001).
- Huntigtonův dělitel a jeho modifikace jsou už složitější pro výpočet, základním vzorcem je odmocnina z $n(n-1)$, kde n je počet mandátů, o který strana nebo kandidát aktuálně usiluje. Modifikovaná verze následně upravuje výpočet pro první mandát. Taková formule však pro rozdělování mandátů není potřebná, protože by dala každému politické straně hlas i na základě nízkého počtu hlasů (Lebeda, 2008).
- Modifikovaný D'Hondtův dělitel je výtvozem České republiky. Obměňuje první cifru klasického D'Hondta z 1 na 1,42, řada čísel pak vypadá následovně: 1,42,2,3,4,5 ... (Lebeda, 2001). Důležitou roli při charakteristice této formule však hraje velikost volebních obvodů, ve kterých je aplikována. Čím jsou volební obvody menší, tím se tento dělitel blíží spíše k účinkům dělitele Imperiali. Naopak, při zvětšování volebních obvodů se přiklání spíše ke klasické D'Hondtové formuli, nebo je s jejími výsledky naprosto shodný (Lebeda, 2008).

Uzavírací klauzule a skrutinia

Snad nejznámějším používaným technickým prvkem, který může poměrný systém využít, aby nedocházelo k tříštění politických sil, je uzavírací klauzule. Strana, která nezíská určité procento hlasů, které musí mít, aby mohla postoupit do skrutinia, kde se rozdělují mandáty, nebude vpuštěna. Uzavírací klauzule mají za úkol bránit vstupu malým stranám do parlamentu. Velmi podstatné je pak to, zda je klauzule ustanovena v rámci celého státu nebo na úrovni každého obvodu, v některých případech dochází ke kompromisu mezi oběma možnostmi. Podobným mechanismem je i volební kvórum, které udává přesný počet hlasů, který musí daná strana obdržet, aby se mohla zúčastnit skrutinia (Lebeda, 2001).

Většina případů přerozdělování mandátů na základě listinného poměrného systému neprobíhá pouze během jednoho skrutinia, ale přerozděluje se v rámci několika skrutinií (Lebeda, 2008).

Typy kandidátních listin

Posledním prvkem, kterým se budu zabývat v rámci listinných poměrných systémů, je forma kandidátních listin. Existují celkem tři hlavní typy kandidátních listin:

- přísně vázané kandidátní listiny (the closed or rigid list), kde volič může použít jen jednu z nich a nemůže na ní jakkoliv měnit pořadí kandidátů
- vázaná kandidátní listina (the open or flexible list), kde volič může použít jen jednu z nich, ale může na ní pozměnit (např. preferenčními hlasy) pořadí kandidátů (typicky pro volby Poslanecké sněmovny PČR);
- volná kandidátní listina (the free list), kde volič může hlasovat pro kandidáty z několika (všech) kandidátních listin, které má k dispozici: takovému postupu se říká panašování (Caramani, 2000).

6. Typologie stranických systémů a typy koalic

V části typologie stranických systémů a koalic práce popíše základní typy stranických systémů dle Duvergera a Sartoriho a typologii koalic. Existuje mnoho jiných typologií stranického systému a koalic, ale práce se zabývá jen typologií těchto dvou autorů.

6.1 Stranický systém

Stranický systém je na jedné straně seskupením politických stran v rámci politického systému, na straně druhé souborem vzájemných vztahů mezi politickými stranami jak již to bylo uvedeno v kapitole 2.

Systémy politických stran jsou důležitou disciplínou politické vědy. Zkoumáme vzájemné vztahy mezi politickými stranami v daném politickém systému. (vyjma systému jedné strany) Stranický systém se skládá z jedné nebo více stran. Systémy stran jsou určovány na základě různých kritérií např. relevance stran, jejich počtu a velikosti, soutěživosti nebo nesoutěživosti systému, polarizace stran (ideologická vzdálenost mezi politickými stranami) jejich geografického působení, politického rozdělení atd.

Stranické systémy jsou výsledkem mnoha různých a složitých faktorů, které jsou pro každou jednotlivou zemi typické (vlastní) a pro jinou zemi pouze obecné. (dějiny, náboženství, národní tradice, zastoupení etnik ve státě atd.)

Problematika politických stran a hnutí je upravena zákonem 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a politických hnutích. Politické strany a hnutí jsou právnickými osobami. Členy mohou být fyzické osoby starší 18 let. Občan může být členem pouze jedné strany nebo hnutí. Politická strana musí mít sídlo na území ČR. Strany a hnutí jsou přísně odděleny od státu a nesmí vykonávat funkce státních orgánů. Strany vznikají registrací u ministerstva vnitra. K návrhu registrace musí být připojena petice s podpisy alespoň tisíce občanů žádajících, aby strana nebo hnutí vznikly, a stanovy.

Politická strana nebo hnutí může zaniknout vlastním rozhodnutím – dobrovolné rozpuštění, sloučení s jinou stranou nebo hnutím nebo proměnou v občanské sdružení. O zrušení strany nebo pozastavení její činnosti rozhoduje výlučně Nejvyšší soud. Navrhovatelem může být pouze vláda nebo prezident (zákon č. 424/1991 Sb.). Politické strany jsou financované z veřejných a soukromých prostředků. Státní příspěvky se dělí na pří-

spěvky na úhradu volebních nákladů a příspěvky na činnost. Příspěvek na činnost je složen ze stálého příspěvku a příspěvku na mandát.

Vlastní hospodářská činnost se vztahuje na pronájem nebo prodej movitého a nemovitého majetku, úroky z vkladů, půjčky, úvěry, pořádání tombol a společenských, sportovních, vzdělávacích a jiných akcí. Strana nesmí vlastním jménem podnikat. Může ale založit obchodní společnost nebo družstvo nebo být společníkem existující obchodní společnosti nebo družstva, ale jen v omezeném okruhu činností. Konkrétně se jedná o provozování vydavatelství, nakladatelství, tiskáren, rozhlasového a televizního vysílání, publikační a propagační činnost, pořádání kulturních, společenských, sportovních, rekreačních, vzdělávacích a politických akcí, výroba a prodej předmětů propagujících stranu nebo hnutí (zákon č. 424/1991 Sb.).

Funkce stranického systému

Jsou podobné funkcím Poslanecké sněmovny, ale nejsou stejné. Dělí se do dvou skupin:

1. Politické - stranický systém je prostor, ve kterém probíhá boj o politickou moc. Je to také mechanismus, který umožňuje organizovat volby.
2. Kulturní - vytváří veřejné mínění. Stranický systém rozvíjí politickou kulturu a ovlivňuje třídu politiků (kulturu politické třídy).

6.2 Typologie stranických systémů

O mechanických účincích volebních systémů a jejich dopadu na reprezentaci stran a podobu stranického systému se vedou dlouhé diskuze již od doby, kdy Duverger vydal knihu *Political parties*, kde uveřejnil tři výroky, které byly později označeny jako Duvergerovy zákony. Jeho první výrok říká, že poměrný systém podporuje více stran a tyto strany jsou rigidní, nezávislé a stabilní (Duverger, 1959; Chytilík et al., 2009).

Další dva výroky, které pro naši studii nemají už takový význam, říkají, že dvoukolový většinový systém podporuje systém více než dvou závislých, pružných a relativně stabilních stran a že jednokolový většinový systém pomáhá bipartismu a alternaci dvou velkých nezávislých stran (Duverger, 1959; Chytilík et al., 2009). Jak sám Duverger však připomíná, tento výrok a i další dva nezohledňují veškeré vlivy systému.

Duverger také upozornil na dva typy účinků volebních systémů a to na mechanické účinky a na psychologické účinky. Mechanický účinek byl v této práci již popsán. Jedná

se o přepočet hlasů na mandáty a také volební klauzule. Psychologické účinky jsou brány složitěji jako reakce voličů na mechanické účinky volebního systému.

Duvergerova typologie byla spíše začátkem pro další rozšířené bádání v oblasti stranických systémů. Nic nepopisuje tuto myšlenku lépe, než Sartoriho citace z jeho knihy o stranických systémech. „*Duvergerův přínos je nepopíratelný, ale jde spíše o „pionýrskou klasifikaci“*“ (Sartori, 2005).

Kritériem pro Duvergerovu „pionýrskou klasifikaci“ byl počet stran. Vznikl tak známý model základního rozdělení stranických systémů na monopartismy. Monopartismy byly systémy jedné strany. Dále vznikl pojem bipartismy neboli systémy dvou stran a multipartismy, což byly systémy více než dvou stran (Kubát, 2004).

Monopartismy jsou podle Duvergera typické pro nedemokratické režimy. Je zde často povolena pouze jedna politická strana. Systémy bipartijní jsou typické soutěžením dvou velkých stran střídajících se v pravidelném intervalu u vlády (Strmiska, 2005). Rozdíl mezi dvěma hlavními stranami je malý a díky tomu existuje možnost opoziční strany vytlačit stranu vládnoucí.

Kritika Duvergerovy typologie vedla k vytvoření typologie Sartoriho, která kromě početnosti zahrnuje i jiná kritéria jako např. koaliční potenciál stran apod. Sartori navíc nefavorizuje žádnému ze systémů. Nejprve vytkl Duvergerovi, že pojem strana používá nejednotně a nezohledňuje pozici strany, proto navrhl používat pouze relevantní strany (Sartori, 2001). To nebylo jediné, co se Sartorimu nelíbilo. Duvergerovi měl za zlé, že přiřadil poměrným systémům multiplikační charakter. Na základě Duvergových zákonů se Sartori pokouší stanovit své vlastní „zákony“, nejdříve však uvedl základní pravidla. Pro poměrný systém zavedl pravidlo, které říká, že reduktivní účinek mají i poměrné systémy, ale ten je menší a odpovídá disproporcionalitě a to zejména v malých volebních obvodech, tam, kde je volební klauzule a tam, kde se přičítá prémie. Také malé strany s roztržštěnou voličskou základnou budou tímto systémem potlačeny, ale ty, které budou mít koncentrovanou podporu, budou mít šanci se prosadit v případě, že překročí volební klauzuli (Sartori, 2001). Dále byly stanoveny hypotézy k poměrným systémům (Sartori, 2001). Veškeré zákony, pravidla a hypotézy, které Sartori vytvořil, hodnotí vlivy volebních zákonů. Tato teorie je považována za nejvýznamnější.

Sartori se svou typologií přišel v 70. letech 20. století, kdy rozdělil stranické systémy na soutěživé a nesoutěživé. Jestli jsou soutěživé či nikoli, záleží na tom, zda v těchto sys-

témech probíhají volby či nikoliv. Sartori pracuje se dvěma základními kategoriemi: (1) formátem systému (dán počtem relevantních stran) a (2) typem systému (odvozen od ideologické polarizace) chápaným jako mechanismus či reálné fungování systému. Formát systému pak zakládá jisté předpoklady ke směřování logiky fungování systému (Sartori, 2005). Mezi soutěživé systémy Sartori řadí:

- **Polarizovaný pluralismus** – systém disponuje více, jak dvěma póly a má obsazený střed. Velká ideologická vzdálenost mezi póly a přítomnost antisystémových stran. Odstředivost nastává v okamžiku, kdy se antisystémové strany nacházejí na opačných okrajích pravolevého politického kontinua, a střed zabírá vládní operační jednotka. V systému se objevuje i vysoká polarizace, strany nesushlasí s principy => politické triumfování nebo přílišné slibování občanům.
- **Umírněný pluralismus** je takový systém, který vytváří určitý mezistav mezi dvoustranickým systémem a krajním pluralismem. Východiskem je v tomto případě počet relevantních stran přibližně od 3 do 5, podstatný však není počet, ale směr soutěžení. Ke stabilitě, která se tomuto systému připisuje, působí i určitá ideologická umírněnost celého systému. Pro umírněný pluralismus je tak klíčovým charakterem koaliční vládnutí vzhledem k tomu, že žádná politická strana není schopna získat absolutní většinu v parlamentu. V systému relevantně chybí antisystémové strany.
- **Dvoustranický systém** představuje pravděpodobně nejznámější systém, pojí se s jeho aplikací nemalé problémy. Vědom si těchto zmatků, klade Sartori velký důraz na odlišení dvoustranického formátu a typu a následné testování jednotlivých systémů podle toho, jak splňují jedno, druhé či obě kritéria. Vymezení formátu je dle Sartoriho poměrně snadné, neboť dvoustranický formát mám vždy „kdykoliv existence třetích stran nezabraňuje dvěma hlavním stranám vládnout samostatně, tj. kdykoliv jsou koalice zbytečné“ (Sartori, 2005). Na těchto základech Sartori definuje následující pravidla a) dvě strany jsou v postavení, v němž mohou soupeřit o absolutní většinu křesel b) jedna z těchto stran skutečně uspěje a získá dostatečnou parlamentní většinu c) tato strana si přeje vládnout sama d) alternace či střídání u moci zůstává věrohodným očekáváním (Sartori, 2005).

- **Systém predominantní strany** je charakteristický rysem, že se jedné straně v delším časovém období daří získat absolutní většinu mandátů. Je však nutné zdůraznit, že se tak děje v pluralitním soutěživém prostředí, kde naprosto svobodně působí i více jiných politických stran.

Nesoutěživé systémy se mohou objevit ve dvou podobách:

- systém jediné strany
- systém hegemonické strany

Systém jediné strany povoluje vládnout pouze jediné straně a to buď totalitně, autoritářsky nebo pragmaticky. Systém s hegemonickou stranou povoluje i další politické strany, které ale nejsou reálnou konkurencí vládnoucí straně. Vládnoucí strana nepřipouští svobodnou politickou soutěž, i když se zde mohou pravidelně konat volby. Jsou povoleny jiné opoziční strany, ale ty nemají reálnou šanci ve volbách uspět. Střídání u moci je tudíž v takovém systému nemožné (Sartori, 2005).

6.3 Typy koalic

William H. Riker v roce 1962 vydal publikaci *The Theory of Political Coalitions*, která se jako první zabývala teorií koalic. Riker se zaměřil především na typ minimální vítězné koalice a velké koalice. Koncept minimální vítězné koalice vychází z teorie racionální volby. Všichni aktéři mají za účelem maximalizovat zisk a minimalizovat náklady. Minimální vítězná koalice je tvořena na základě velikostního principu, což vlastně znamená, že je tvořena dvěma a více stranami, které společně kontrolují většinu mandátů, která je však minimální v tom smyslu, že neobsahuje žádnou jinou politickou stranu nebo subjekt, který není pro získání většiny potřebný. Minimálně velká koalice je koalice, která má nejnižší počet mandátů v tom voleném orgánu. Opět vycházel z konceptu racionality, jelikož cílem je maximalizace moci a minimalizace nákladů. Znamená to, že výhodnější je koalice složená ze tří stran mající 53 mandátů ze 100 než koalice dvoučlenná čítající 59 mandátů ze 100 (Riker, 1962). Poslední typ, který se obvykle uvádí, je menšinová vláda, která vzniká v situaci, kdy vládnoucí strana nebo strany nedisponují více jak 50% poslaneckými křesly (Říchová, 2006).

7. Porovnání volebních systémů v České republice a Rakousku

Tato kapitola provádí komparativní analýzu nynějších volebních systémů, které se používají pro volby do Poslanecké sněmovny České republiky a Rakouska. Na světě neexistují naprosto shodné volební systémy, ale existují volební mechanismy s menšími odlišnostmi. Volby jsou proces, jehož hlavním smyslem je personální obsazení ústavních orgánů. Pro společnost znamenají významný prvek, jímž se podílejí v politické oblasti. Rozhodujícím faktorem, který je nutný pro společnost a její volební chování, se stává způsob personálního obsazení mandátů, a proto je nutné srovnávat volební mechanismy zemí (Blahoš, Balaš & Klíma, 2003).

Česká republika a Rakousko jsou státy demokratické. Nachází se ve střední Evropě, mají společné hranice a dalo by se říci, že i společnou historii. Volební systémy České republiky a Rakouska se zdají být na první pohled případem velmi podobných systémů s menšími odlišnostmi. Podle základního dělení volebních systémů oba volební mechanismy spadají do kategorie poměrných volebních systémů a v rámci subkategorií se jedná o listinnou formu poměrných volebních systémů. Zde ovšem veškerá shodnost končí.

7.1 Základní pravidla pro volby

Volební proces probíhá na základě pravidel. Všichni účastníci voleb musí být s těmito pravidly obeznámeni. Proto existují volební zákony, podle kterých se volby řídí. V případě České republiky byl pro nově vzniklý stát přijat volební zákon v roce 1995 s platností od 1. ledna 1996, Rakousko přijalo nový volební zákon v roce 1992. Analýza obou volebních zákonů v aktuálním znění umožní srovnat dílčí pravidla současných volebních mechanismů.

Oba mechanismy se od sebe liší v počtu obsazovaných mandátů, délce funkčního období poslanců a právu aktivně a pasivně se podílet na volebním procesu. Poslanecká sněmovna má 200 poslanců volených na dobu 4 let. Národní rada pouze 183 poslanců na dobu 5 let. Poslancem České republiky se může stát občan, který má aktivní volební právo a alespoň v druhý den voleb dovršil věku 21 let. V rakouském případě se může členem Národní rady stát občan, který dosáhl 18 let v den voleb. Aktivní volební právo

je v českém prostředí stanoveno pro muže a ženy, kteří mají české občanství a dosáhli věku 18 let v druhý den voleb. V Rakousku mohou volit už občané, kteří dosáhli 16 let, zbavit občany aktivního volebního práva lze pouze na základě soudního rozhodnutí. Oba státy ovšem shodně vykonávají volby na základě všeobecného, rovného, svobodného, přímého a tajného hlasování podle principu poměrného zastoupení (zákon č. 247/1995 Sb.; BGBl. Nr. 471/1992).

Na základě těchto pravidel by se mohlo přepokládat, že personální složení rakouské dolní komory by mělo být v porovnání s českou dolní komorou věkově mladší, když mohou rakouští občané volit už od 16 let. A další věci, nad kterou se můžeme pozastavit, je, zda se dostavuje k rakouským volbám do dolní komory více občanů než k volbám do dolní komory v České republice, když se volby v Rakousku konají jednou za 5 let.

7.2 Volební obvody

Rakousko je federativní stát a pro účely voleb je rozděleno do devíti zemských volebních obvodů, které se kryjí s územím jednotlivých spolkových zemí. Tyto zemské obvody se dále dělí na celkem 43 regionálních obvodů, přičemž počet mandátů přidělovaných v jednotlivých obvodech se pohybuje od 1 do 8 (Chytilík, 2005). Suma mandátů volebních obvodů se uvozuje od počtu obyvatel dané spolkové země (BGBl. Nr. 471/1992).

V České republice je vytvořeno 14 volebních obvodů pro hlasování do dolní komory Poslanecké sněmovny. Společným znakem s Rakouskem je vytvoření volebních orgánů, které jsou nutné k realizaci volebního procesu (zákon č. 247/1995 Sb.).

Dalším společným znakem u obou případů je sestavení seznamů voličů. Hlavním kritériem pro sestavení seznamu je místo trvalého bydliště občana. Rozdíl je pouze v tom, že rakouští občané, kteří žijí v obci s více, než 1000 obyvateli se musí 3 dny před volbami zapsat do seznamu voličů, v ČR jsou seznamy stálé a není nutné se registrovat pro každé volby. V obou zemích také existuje voličský průkaz pro občany, kteří při volbách nebudou přítomni v místě trvalého bydliště. Kromě stálého seznamu existuje zvláštní seznam, na který se zapisují voliči, kteří jsou momentálně v obvodu příslušné obce v nemocnici, porodnici, sanatoriu, ústavu sociální péče nebo v obdobném ústavu a zařízení nebo jsou zde v policejní cele, v místě výkonu vazby, v místě výkonu trestu odnětí svobody nebo volí v obvodu obce na voličské průkazy.

Zvláštní seznamy vedou také zastupitelské úřady ČR v zahraničí, a to pro voliče, kteří mají bydliště mimo území republiky nebo volí na zastupitelském úřadu na voličský průkaz. Občané České republiky i Rakouska, kteří jsou v období voleb mimo republiky, mají právo také volit. Proto se mohou dostavit do zvláštních volebních okrsků v zahraničí. Oba státy to umožňují (BGBl. Nr. 471/1992; zákon č. 247/1995 Sb.).

7.3 Kandidátní listiny neboli kandidátky

Kandidátní listina slouží k představení kandidátů politické strany. Hlavním kritériem, které odlišuje jednotlivé typy kandidátních listin, je možnost ovlivnit pořadí kandidátů na listině pomocí tzv. preferenčních hlasů. Pro Dolní komoru Parlamentu v České republice i Národní radu v Rakousku se využívá tzv. vázaná kandidátní listina s možností preferenčního hlasování v rámci stranické kandidátní listiny. Každá politická strana navrhne jednu kandidátní listinu, ve které se nemůže hlasovat pro více kandidátů, ale může se hlasovat v rámci politické strany či koalice (Chytilík, Šedo, Lebeda & Čaloud, 2009).

Preference se ve volebním mechanismu už neshodují. V České republice mohou občané udělit 4 hlasy, které mohou pomoci kandidátovi až tehdy, když získá 5 % z celkových platných hlasů pro danou politickou stranu, ve které kandidát kandiduje. V Rakousku voliči udělují hlas na regionální úrovni tak, že zaškrtnou jméno kandidáta v kandidátní listině a na zemské úrovni dopisují na kandidátku jméno kandidáta, kterému dávají hlas (zákon č.480/2006 Sb.; Müller W.C., 2008).

7.4 Přepočet volebních hlasů

Rakouští voliči mají možnost uplatnit celkem dva přednostní hlasy – jeden pro regionální a druhý pro zemskou kandidátní listinu dané politické strany. Zpracování volebních zisků probíhá ve třech skrutiniích. První skrutinium představují regionální volební obvody (Regionalwahlkreise), kterých je celkem 4311. Mandát mohou získat kandidáti pomocí přednostních hlasů za podmínky, že jich získali tolik, kolik je polovina volebního čísla nebo jedna šestina hlasů pro danou kandidátku v regionálním obvodu. Postup do druhého skrutinia (úroveň země – Landeswahlkreise) mají zajištěny strany, které v prvním skrutiniu získaly alespoň jeden mandát či obdržely přinejmenším 4% ze všech odevzdaných platných hlasů. Třetí, poslední skrutinium, probíhá na úrovni federace. Podmínky pro postup jsou stejné jako pro postup do druhého skrutinia. Pro přepočet se

v prvních dvou instancích používá Hareova formule a ve třetím skrutiniu se používá formule d'Hondtova (Filip, 2004).

V České republice na rozdíl od Rakouska se používá pouze jedno skrutinium. V současné době se jako matematická metoda pro převod hlasů na mandáty využívá D'Hondtův volební dělitel jako v Rakousku ve třetím skrutiniu. Tento systém spočívá v dělení počtu platných hlasů získaných ve volebních krajích pro každou z politických stran, politických hnutí a koalic, které postoupily do sčítání, řadou přirozených čísel (1, 2, 3...). Mandáty jsou přidělovány podle velikosti takto vzniklých podílů. Všechny podíly se proto seřadí podle velikosti a vytvoří se seznam tolika podílů, kolik je přidělovatých mandátů v příslušném volebním kraji. V případě rovnosti podílů je pro pořadí rozhodující počet získaných hlasů. Za každý podíl obsažený v seznamu se politické straně, hnutí nebo koalici, o jejíž podíl jde, přikáže jeden mandát (zákon č. 247/1995 Sb.).

7.5 Reformy volebních pravidel

Nynější politické systémy a jejich pravidla nepochází ze základních volebních zákonů, které byly pro tyto země přijaté, ale jsou to pravidla a systémy několikrát novelizovány. Největší novelizací v Rakousku bylo to, že se změnil věk pro aktivní a pasivní volební právo. Aktivního pasivního práva neboli možnosti volit, smí rakouští občané využívat od svých 16 let. Pasivní volební právo neboli právo, kdy mohou občané kandidovat a být zvoleni, je, když mají občané státní občanství a dovršili věku 18 let. Další novelizací je funkční období Národní rady, které bylo původně jen 4 leté, ale nyní je o jeden rok prodloužené, takže je to volební období 5 leté. Tyto novelizace se poprvé použili u voleb v roce 2008 (Klokočka & Wagnerová, 1997).

Česká republika svůj volební zákon měnila mnohem výrazněji a častěji než Rakousko. V českém volebním zákoně byly provedeny zejména tři hlavní změny pravidel. První změnou bylo používání Hagenbach-Bischoffova volební formule s vyšším počtem skrutinií pro výpočet počtu hlasů. Mandáty, které zůstaly nerozděleny podle této formule na úrovni osmi krajů, se převedly na celostátní úroveň, kde se pomocí Hagenbach-Bischoffovy kvóty opět přerozdělily.

Politické strany v rámci celostátní úrovně začaly podávat kandidátní listiny až po skončení voleb. Tímto se vlastně stalo, že mohl být zapsán jakýkoliv kandidát do Poslanecké sněmovny. Uzavírací klauzule pro politické strany byly v roce 1996 a 1998 jiné než v současnosti. Zákon stanovil uzavírací klauzuli na 7%, 9% a 11% pro dvoučlenné,

tříčlenné a více než čtyřčlenné koalice. Kandidátní listina byla stejná s tou, která se používá nyní, akorát tam byl rozdíl v počtu a formě hlasů. Starý volební systém stanovil možnost udělit až čtyři preferenční hlasy, které byly významné pro kandidáta, pokud překročil 10% hranici z celkového počtu platných hlasů politické strany (Lebeda, 2007).

7.6 Shrnutí

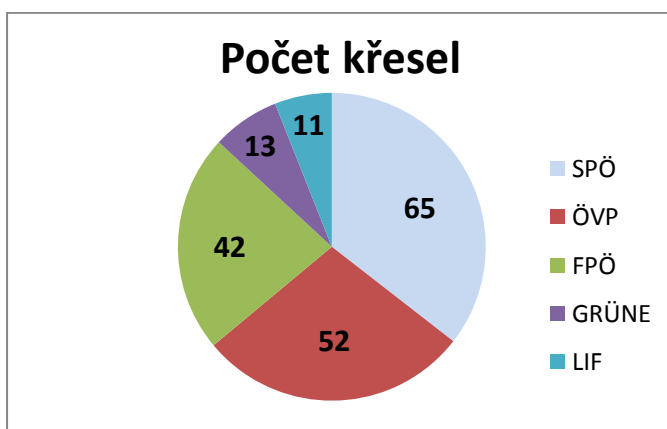
Když tyto oba volební systémy porovnáme, tak se může zdát, že jsou zcela stejné nýbrž, když se na ně zaměříme pečlivěji, zjistíme, že by z každého systému mohl vycházet úplně jiný výsledek, o kterých bude následující kapitola. Volební mechanismus v České republice a v Rakousku má tedy podobné to, že používají oba státy poměrné volby listinné s vázanou kandidátní listinou. Oba státy provádí volby na základě všeobecného, přímého, tajného a svobodného hlasování.

8. Porovnání vlivů volebních systémů na stranické systémy České republiky a Rakouska

V této části se bakalářská práce zaměří na volby v Rakousku a České republice od roku 1994. Práce se pokusí analyzovat výsledky a nastítnit situaci v posledních letech při výběru kandidátů a obsazení mandátů v obou zemích.

8.1 Volby v Rakousku

První volby po nově schváleném zákoně z roku 1992 proběhly 9. října 1994. Počet platných hlasů, které byly rozděleny politickým stranám, bylo 4 633 144 hlasů. O počet křesel v Národní radě Rakouska se ucházelo 13 politických stran. Již jak se předvíдалo, volební výsledky byly do jisté míry překvapením. Obě velké rakouské strany SPÖ a ÖVP opět výrazně oslabily a naopak posílila FPÖ a další menší strany. Volby nakonec vyhrála SPÖ se ziskem 35, 23% hlasů. Druhé místo získala strana ÖVP s 27, 74% hlasů. Vznikla velká koalice a to spojením SPÖ a ÖVP a tím zabraly dvě třetiny ústavní většiny. Na třetím místě se umístila strana FPÖ, která se z „malých“ politických stran posunula mezi ty „velké“. Další dvě strany, které získaly zastoupení v Národní radě, byla strana Zelených, která získala 7,01% hlasů, a Liberálního fóra se 5,74% hlasů. Zbylých 8 politických stran neobdrželo potřebné procentuální minimum hlasů a tak zůstaly těsně pod okrajem politického spektra.

Graf 1 - Ministerstvo vnitra, Preferenční výsledky hlasování, 2014

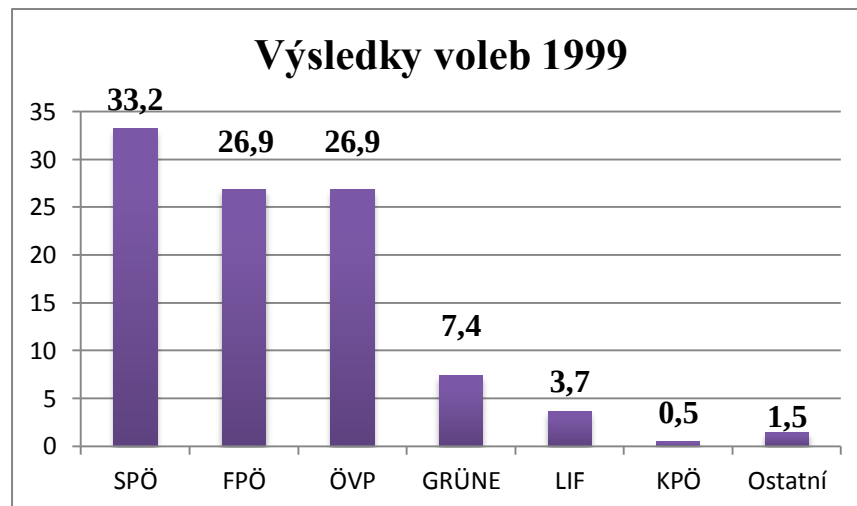
Deficit rozpočtu se v roce 1993 vyšplhal na 4,7 % HDP a při koaličních jednáních po volbách v roce 1994 sehrály jednání o konsolidaci veřejných financí a tedy i o způsobu omezení sociálního státu jednu z klíčových rolí. Koaliční neshody mezi ÖVP a SPÖ ohledně typu omezujících opatření vedly ÖVP k odchodu z koalice a následnému vypsání nových voleb v roce 1995.

Předčasné volby do velké míry potvrdily výsledky z roku 1994, počet kandidujících subjektů se snížil na osm. Volby v roce 1995 posílily pozici SPÖ a ÖVP na úkor zbylých opozičních stran a obnovily jejich ústavní většinu o jeden jediný hlas. Volby proběhly 17. prosince 1995. Politická strana SPÖ opět vyhrála a zabrala tak 71 mandátů. Druhé místo získala ÖVP se ziskem 28,3% hlasů. Tím tato politická strana získala 53 mandátů. Jako třetí větší strana se umístila FPÖ, které bylo přiděleno 40 křesel v Národní radě Rakouska. Zbylé strany si mírně pohoršily a to strana Zelených, která se svým 4,8% ziskem platných hlasů obsadila 9 mandátů a liberální fórum s 5,5% hlasů 10 mandátů. Velká koalice SPÖ a ÖVP si velmi polepšila a překonala tak ústavní většinu. K volbám přišlo necelých pět milionů rakouských voličů. Volební účast tak dosáhla 86 %, což bylo oproti řádným volbám z roku 1994 o 4 procentní body více (Hloušek, 2008; Říchová et al., 2009). Nová vláda přistoupila k zavedení úsporných balíčků, které měly snížit deficit státního rozpočtu pod 3 % HDP. Reformní úsilí však vládě vydrželo pouze v prvních dvou letech jejího působení v úřadě.

V řádných parlamentních volbách, které se konaly 3. října 1999, opět zvítězila levicová strana SPÖ. Dosáhla však – co do počtu získaných hlasů – nejhoršího výsledku za dobu své kandidatury (Hloušek, 2008). Druhé místo se podařilo obsadit FPÖ se ziskem a tím posunula ÖVP. ÖVP se tak musela spokojit až se třetím místem, nicméně po přepočtu získaných hlasů na mandáty nakonec obdržela stejný počet poslaneckých mandátů jako druhá FPÖ, která jich získala 52. Oproti předchozím volbám tedy sice ztratila přes sto tisíc hlasů, přesto jí to stačilo na shodný počet křesel v Národní radě Rakouska ve srovnání s rokem 1995. Neúspěchem skončily volby pro Liberální fórum, které sice získalo více než sto šedesát tisíc hlasů, avšak ani tyto hlasy straně nepomohly k zisku alespoň jednoho mandátu. Volební neúspěch naopak pomohl druhé malé straně, Zelené alternativě, která si výrazněji polepšila a zvýšila své zastoupení v Národní radě na 14 mandátů.

Šance předsedy SPÖ na obnovení koalice s ÖVP se záhy proměnila na mizivou, když rakouský prezident jmenoval pravicovou vládu složenou ze stran ÖVP a FPÖ. Její vznik vzbudil vlnu mezinárodního odporu, protože se strana FPÖ netajila nedůvěrou a rasis-

tickými sklony. Rakousko dostalo od Evropské unie sankce, ale ty byly později zrušeny. Tato koalice byla poměrně křehká. Docházelo k vnitřním rozbrojům. Největší vliv na zánik vlády měly povodně v roce 2002, kdy vedoucí členové obou stran rezignovali, a tím došlo k rozpadu vlády.

Graf 2 - Ministerstvo vnitra, Národní volby v roce 1999, 2014

Volební účast v předčasných volbách, které se konaly 24. listopadu 2002, byla tradičně vysoká. Hlasovalo 4 982 253 voličů, což představuje 84, 27%. Volby v roce 2002 potvrdily jednoznačné tendence ke čtyřem politickým stranám rakouského stranického systému. Vedle dlouhodobě volených stran ÖVP, SPÖ a FPÖ potvrdili rakouští Zelení, kteří oproti roku 1999 získali o 2 % hlasů více. Potvrdilo se také, že kromě těchto čtyř stran, nemá další politická strana šanci stát se členem vlády Národní rady Rakouska.

Výsledky předčasných parlamentních voleb v roce 2002 určily za vítěze ÖVP (Hloušek, 2008). Voliči ocenili její předešlé působení ve vládě a strana tímto navázala na své volební úspěchy z 80. let. Krach povolebních jednání s SPÖ a Zelenými přivedl ÖVP opět k vládní spolupráci s FPÖ. FPÖ byla hlavním poraženým voleb. Nepodařilo se jí získat podporu ani poloviny jejích původních voličů. Druhá vláda ÖVP a FPÖ přetrvala v úřadu až do řádných parlamentních voleb v roce 2006. Co se týče rozdělení mandátů v Národní radě, získala ÖVP 79 křesel, SPÖ 69, FPÖ 18 a Zelení 17 křesel z celkového počtu 183.

Politická strana	V %	Mandáty
SPÖ	36.51	69
FPÖ	10.01	18
ÖVP	42,30	79
GREEN	9.47	17

Tabulka 1 - Ministerstvo vnitra, Volby do Národní rady 2002, 2014

Výsledky voleb, které probíhaly 12. července 2006, do Národní rady skončily překvapivě. Od otevření aféry BAWAG byla favoritem na vítězství prakticky až do poslední chvíle vládní ÖVP, ačkoli s přibližujícími se volbami její náskok před SPÖ klesal. Přesto pro lidovce nejpesimističtější předpovědi hovořily ještě tři dny před volbami nanejvýš o možném těsném výsledku voleb. O to překvapivější bylo vítězství SPÖ, která se po čtyřech letech stala opět nejsilnější rakouskou stranou.

Ve volbách, v nichž volební účast klesla na historické minimum 78,5%, získala vítězná SPÖ 35,3% hlasů se ziskem 68 mandátů. Druhá ÖVP získala o procento hlasů méně 34,3% a bylo jí přiděleno 66 mandátů. Ziskem 11% hlasů a 21 mandátů se poprvé v historii umístili na třetím místě Zelení, kteří obdrželi o 532 hlasů více než FPÖ (rovněž 11% hlasů a 21 mandátů). Pátou stranou, které překonala jen těsně 4% práh pro vstup do Národní rady, byla BZÖ (4,1% hlasů).

Kandidáti	Volby 2006	
	hlasů	procent
SPÖ	1 664	35,3
ÖVP	1 617	34,3
Zelení	520	11,0
FPÖ	520	11,0
BZÖ	194	4,1

Tabulka 2 - Ministerstvo vnitra, Národní volby 2006, 2014

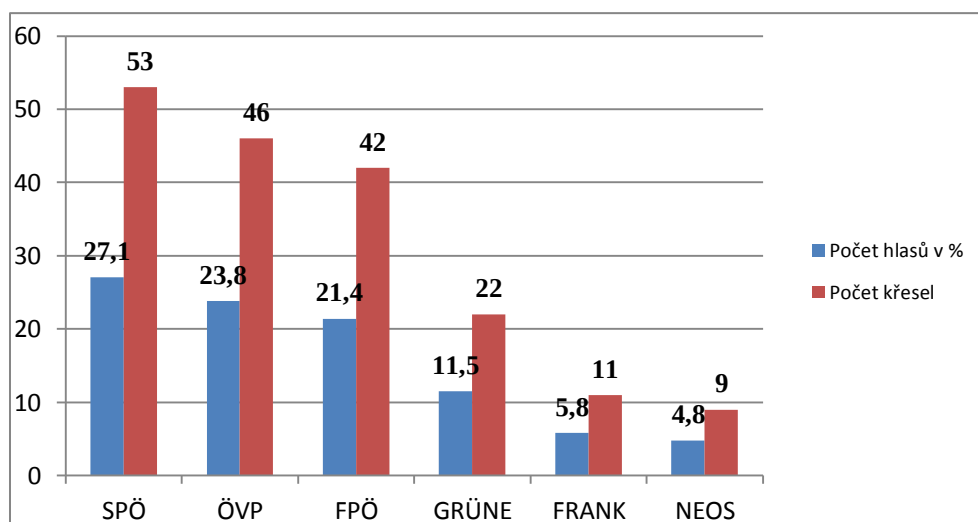
Neshody vládnoucí velké koalice, která byla tvořena SPÖ a ÖVP vedly k pádu vlády a vypsaní předčasných parlamentních voleb na 28. září 2008. Volební účast činila 78,8 %. Na základě reformy volebních pravidel mohli občané volit od 16 let a volební období Národní rady se změnilo na 5-leté. Ve volbách zvítězila SPÖ s 29,3 % hlasů a druhá byla ÖVP s 26%. Obě strany si oproti předešlým volbám velmi pohoršily. Výrazně pak posílily dvě krajně pravicové strany a to FPÖ s 17,5 % a BZÖ s 10,7 % hlasů. Jako poslední se do nové vlády Národní rady Rakouska dostali Zelení.

Politické strany	Počet hlasů v %	Počet mandátů
SPÖ	29.3	57
ÖVP	26.0	51
FPÖ	17.5	34
GRÜNE	10.7	21
BZÖ	10.4	20

Tabulka 3 - Ministerstvo vnitra, Parlamentní volby 2008, 2014

Volby, které proběhly 29. září 2013, do rakouské Národní rady vyhrála SPÖ před ÖVP – podobně jako při posledních volbách v roce 2008. SPÖ podle výsledků získala 26,8% hlasů, a obsadila 52 ze 183 sněmovních míst. ÖVP obdrželi 23,9% hlasů, a tedy mají nárok na 47 míst. Obě strany, jež vládnou v posledních obdobích ve velké koalici, ale oproti minulým volbám ztratily, a to pět, resp. čtyři mandátů. Jejich vyjádřený podíl podpory je navíc tento rok vůbec nejmenší od 2. světové války.

Vedle řečených překročily 4procentní hranici pro vstup do Národní rady ještě čtyři další strany: FPÖ s 20,5% hlasů (40 křesel, o šest více než minule); Zelení s 12,4% (24 křesel, o čtyři více); rovněž populistický, ale ne protiimigrantský Team Stronach für Österreich s 5,7% (11 křesel) a nová liberální strana NEOS se 4,9% (9 křesel). Spolu s rekordně nízkými zisky sociální demokracie a lidovců se staly volby výjimečnými ještě jednou skutečností – historicky nejnižší volební účastí. K urnám přišlo 65,9% oprávněných voličů, což je pro zemi s tradicí 80% a vyšších účastí skutečně málo. Jak se nicméně ukázalo během povolebních dní, dalších přibližně devět procent voličů hlasovalo poštou. Propad v účasti (celkově 74,9%) tak nebyl nakonec tak hluboký.

Graf 3 - Vydavatelství Referendum s.r.o., Rakouské volby vyhrála SPÖ, chce opět velkou koalici, 2014

RAKOUSKO	1994	1995	1999	2002	2006	2008	2013
Vol. účast v %	80,2	83,1	80,4	84,3	78,5	78,8	65,9

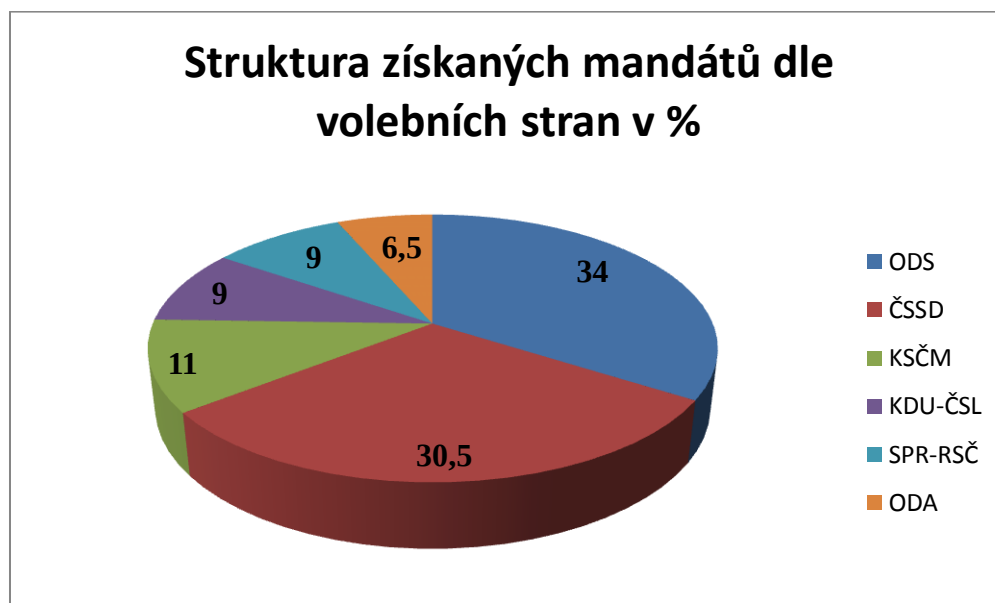
Tabulka 4 - Ministerstvo vnitra, Volby do Národní rady 1994 - 2013, 2014

8.2 Volby V České republice

Prvními volbami, kterými se bude práce zabývat, jsou volby do Poslanecké sněmovny v roce 1996. V tomto roce se volilo poprvé v rámci České republiky podle nově přijatého volebního zákona 247/1995 Sb., protože volby z roku 1992 probíhaly ještě v období Československa.

Tyto volby se konaly 31. května 1996. Podle politologů se očekávalo vítězství ODS, kterého skutečně dosáhla, avšak překvapením voleb bylo, že dosavadní vládní koalice (složená z KDU-ČSL, ODA, ODS), nezískala většinu naopak, výrazného výsledku dosáhla ČSSD s 26,44 % a 61 mandáty ve Sněmovně, oproti předchozímu výsledku z r. 1992 6,53% a 16 mandáty. Volební účast dosáhla ještě úctyhodných 76,41% (např. r. 2002 58%), avšak podle obav a předpokladů dosáhly výrazných výsledků i extrémněji orientované strany na obou stranách politického spektra. Z levice to byly strany KSČM 10,33% a Sládkovci (SPR-RSČ) 8,01. Podle výsledku voleb (koalice nezískala většinu –

pouze 99 mandátů), bylo patrné, že se sestavení vlády neobejde bez komplikací (Novák 2004: 319).

Graf 4 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 1996, 2014

V roce 1997 došlo ke stagnaci hrubého domácího produktu, rostl schodek zahraniční obchodní bilance České republiky, objevila se vlna bankrotů privatizovaných podniků a především došlo k medializaci finančního skandálu ODS (Cabada & Vodička, 2011). Tyto výkyvy dopomohly k předčasným volbám.

Předčasné volby byly uspořádány 19. a 20. června 1998. V těchto předčasných volbách zvítězila ČSSD pod vedením Miloše Zemana, která po delších jednáních sestavila menšinovou vládu s podporou ODS garantovanou tzv. Opoziční smlouvou. Výsledky voleb byly překvapením, protože nelevicové strany (ODS, Unie Svobody a KDU-ČSL) ve volbách získaly většinu, nebyly však schopné se dohodnout na vládě. Hlasování se zúčastnilo 74,03 % oprávněných voličů, z nichž 99,58 % hlasovalo platně.

Nejsilnější poslaneckou frakcí se se 74 poslanci stala sociální demokracie, na druhém místě byla ODS. S výrazným odstupem pak následovala KSČM, KDU-ČSL a Unie svobody.

Strana	Počet hlasů	%	Počet mandátů
ČSSD	1 928 660	32,31 %	74
ODS	1 656 011	27,74 %	63
KSČM	658 550	11,03 %	24

KDU - ČSL	537 013	9,00 %	20
US	513 596	8,60 %	19

Tabulka 5 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 1998, 2014

Tato vláda vydržela celé čtyři roky. V roce 2002 v České republice došlo k řádným politickým volbám. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2002 se uskutečnily v pátek 14. června a sobotu 15. června. O 200 míst v Poslanecké sněmovně usilovalo 29 politických stran a hnutí. Hlasování se zúčastnilo 58% voličů. Ve volbách vyhrála strana ČSSD, kterou v tom roce vedl Vladimír Špidla. ČSSD následně sestavila vládu za účasti KDU-ČSL a US-DEU. Vláda však celé své funkční období disponovala jen nepatrnou většinou a byla nestabilní.

Další volby, které proběhly v České republice, byly v roce 2006. Voleb se účastnilo 26 politických stran, z nichž pět bylo úspěšných, a byly mezi ně přerozděleny poslanecké mandáty. „Občanští a sociální demokraté zaznamenali historicky nejvyšší podíly hlasů, křesťanští demokraté a komunisté naopak ve srovnání s předešlými volbami propadli“ (Čaloud, Foltýn, Havlík & Matušková, 2006). Zcela neúspěšná byla Unie svobody, která získala pouhých 0,30 % voličských hlasů a musela opustit Poslaneckou sněmovnu. Unii svobody nahradila se svými šesti poslanci Strana zelených.

Zkratka politické strany	Počet hlasů v %	Počet mandátů
ODS	35,38	81
ČSSD	32,32	74
KSČM	12,81	26
KDU-ČSL	7,22	13
Strana zelených	6,29	6

Tabulka 6 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2006, 2014

Jak se dalo předpokládat, nebyla tato vláda dostatečně silná a stabilní. V březnu 2009 došlo k pádu vlády, ale k volbám došlo až v květnu 2010 (Dolanský, 2009). V těchto volbách se objevilo několik zajímavých jevů. K těm nejdůležitějším můžeme zařadit historicky nejnižší zisky dvou hlavních politických stran, Neprosazení se menší a tra-

diční KDU-ČSL a neúspěch druhé menší, Strany zelených. Naopak došlo ke vstupu nových subjektů do Poslanecké sněmovny a to politická strana VV a strana TOP 09.

Zkratka strany	Podíl hlasů	Počet mandátů
ČSSD	22,08	56
ODS	20,22	53
TOP 09	16,70	41
KSČM	11,27	26
VV	10,88	24

Tabulka 7 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2010, 2014

Následující volby a dosud poslední byly v roce 2013. Byly to předčasné volby, ale jen o pár měsíců, protože byla rozpuštěna Poslanecká sněmovna. Předčasné volby do Poslanecké sněmovny vyhrála ČSSD se ziskem 20,45% hlasů. Hned za ní se umístilo ANO 2011 Andreje Babiše, které získalo 18,65% hlasů. Třetí pozici obsadila KSČM s 14,91% hlasů. Strany bývalé vládní koalice výrazně ztratily - pro TOP 09 hlasovalo 11,99% voličů, pro ODS 7,72%. Do Poslanecké sněmovny se také dostalo hnutí Úsvit Tomia Okamury se 6,88% a návrat do sněmovních lavic slaví KDU-ČSL, která získala 6,78%. Volební účast byla pod hranicí 60%.

ČR	1996	1998	2002	2006	2010	2013
Vol. účast v %	76,4	74,0	58,0	64,5	62,0	59,48

Tabulka 8 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2013, 2014

8.3 Komparace vlivu volebních systémů na stranické systémy

Tato podkapitola bakalářské práce se zaměřuje na komparativní analýzu výsledků voleb, kterými jsme se zabírali v podkapitole 8.2. Bude se zabývat zejména volební účastí, počtem zvolených politických stran a vznikem koalic. V poslední části se bakalářská práce bude zabývat srovnáváním typologie stranických systémů a všech faktorů, které ovlivňují výstupy voleb a chování voličů. Kapitola se zaměřuje významně na vliv volebních systémů, další faktory pouze nastiňuje.

Volební účast Rakouska a České republiky se od sebe liší. Výpočet průměrně hodnoty ukazuje, že průměrná volební účast v České republice do Poslanecké sněmovny ve výše uvedených volbách je 65,73%. Průměrná volební účast do Národní rady Rakouska je o něco vyšší (78,74%), ale u obou zemí se tento faktor stále snižuje. Občané, kteří se zúčastňují volebního procesu, jsou ovlivněny mnoha faktory – politickou situací, tradicí, společností, intenzitou volebních kampaní a dalšími jinými faktory.

ČR	Rakousko
76,4	80,2
74	83,1
58	80,4
64,5	84,3
62	78,5
59,48	78,8
65,73	65,9
	78,74286

Tabulka 9 - Průměrná volební účast (Zdroj: Portál BMI a Portál volby.cz + výpočet excel)

Jedním z významných a důležitých účinků volebních systémů je míra proporcionality, respektive disproporcionality volebních výsledků. Termín disproporcionalita se používá pro označení odchylky stranických podílů zastupitelských mandátů od jejich podílů voličských hlasů, tedy do jaké míry se rozdělení mandátů odlišuje od rozložení volební podpory mezi jednotlivé strany u veřejnosti. Perfektní proporcionality by bylo dosaženo tehdy, pokud by strana získala totožný podíl mandátů, jako byl její podíl z celkového počtu voličských hlasů. Rakouští voliči mají možnost uplatnit celkem dva přednostní hlasy, ale zase ve více skrutiniích – jeden pro regionální a druhý pro zemskou kandidátní listinu dané politické strany. To vede k vysoké personalizaci. Čeští voliči mohou udělit 4 (dříve mohly udělit jen 2) preferenční hlasy, ale díky podmínce, kdy kandidátní politická strana musí získat nejméně 5% (dříve to bylo 7%) hlasů, ztrácí preference svůj smysl. V tomto případě klesá České republice personalizace. Lidé a kandidáti mezi sebou tak nemají velikou vazbu a tím mohou být volby velice ovlivněné.

V rakouských volbách po novelizaci volebního zákona v roce 2008 mohli volit již 16ti letí občané, jedná se o další faktor, který ovlivňuje volební proces a tím i stranický systém. Musíme ale vzít to, že mladí lidé ztrácí zájem o volby a popularita volit vzrůstá u starších občanů. Tímto chce práce říci, že více volí starší občané.

Pravidelnost voleb může být další faktor, který by mohl ovlivňovat volební proces. Pravidelnost voleb do Poslanecké sněmovny České republiky je stanovena na dobu čtyř let, když nedojde k tomu, že nějaká strana odstoupí, nedojde-li k nezákonnému jednání či nepodá-li Poslanecká sněmovna demisi. To posléze většinou dochází k předčasným volbám. Národní rada Rakouska až do voleb v roce 2008 byla volena na čtyři roky, ale nyní se používá pětileté období. Ale i v tomto případě dochází k předčasným volbám. Tyto předčasné volby mohou voliče odradit anebo naopak přilákat podle aktuální politické situace.

Dalším případem, který ovlivňuje volební proces je počet stran, které překročily požadovaný limit pro vstup do zákonodárního orgánu. Všechny kandidující subjekty, které tuto hranici nepřekonají, nepostupují do skrutinia a jsou vyřazeny z boje o poslanecké mandáty. Uzavírací klauzule tedy napomáhá redukovat počet stran zastoupených v zastupitelském orgánu. Zejména ve velkých volebních obvodech může účinek uzavírací klauzule blokovat malé politické strany, aby dosáhly zastoupení v zastupitelském orgánu. V poslanecké sněmovně v České republice většinou projde přes tento požadovaný limit 5% hlasů 5 politických stran kromě voleb v roce 1996, kdy jich postoupilo 6. V roce 2002 usedlo do Poslanecké sněmovny také 5 politických stran, ale byly sestaveny jen 4 kandidátní listiny, protože KDU-ČSL a US-DEU utvořila před volbami koalici. V Národní radě Rakouska zasedne většinou také 5 politických stran. Výjimkou se staly volby v roce 1999 a 2002, kdy přes požadovaný limit 4% hlasů přešly jen 4 politické strany. Stablní zastoupení mají v obou případech 3 politické strany: v ČR jsou to ČSSD, ODS a KSČM, v Rakousku to jsou SPÖ, ÖVP a FPÖ. Některým stranám, které ve zmiňovaných volbách již zasedaly, se přihodilo to, že při dalších volbách už požadovanou klauzuli nesplnily. V České republice to byla strana Republikánská strana Československa, Strana Zelených a Československá strana lidová. V Rakousku to bylo pouze Liberální fórum. V praxi to znamená, že začnou občané volit jen ty politické strany, u kterých mají jistotu, že překročí stanovenou hranici (Kubát, 2002). Tento efekt dopomáhá i vzniku propadlých hlasů. Rakouští voliči preferují především strany, které mají šanci překonat státem stanovený limit (tzn. podíl propadlých hlasů je nízký), zatímco

Češi volí i strany, které nejsou schopny limit překonat (podíl padlých hlasů je vysoký). Nejvyšší podíl propadlých hlasů se objevil ve volbách v roce 2010. Česká republika ani Rakousko nemají stranu, která by dosáhla absolutní většiny v zákonodárném orgánu, a proto obě země sestavují velké koalice. V Rakousku dominují tři velké strany, které se střídají v utváření koalic. Buď je to koalice složená ze sociálních demokratů a lidovců, nebo lidovců a Svobodomyšlné strany. V České republice je utváření velkých koalic obtížnější. Zatímco v Rakousku tvoří vzniklé koalice ústavní většinu ve volbách v roce 1995 a 2006, tak v České republice vzniklé koalice sotva jsou rády, že vytvoří většinu (tzn. 101 křesel). Tuto většinu vytvořily koalice po volbách v roce 2002 a 2010. Proč je tak obtížné v Česku vytvořit koalice s většinou křesel v Poslanecké sněmovně? Existuje mnoho faktorů, které vznik koalic ovlivňují. Rakouský stranický systém už existuje několik let stále stejné podobě, politické strany se nemění, zatímco český stranický systém se měnil a nový se začal utvářet až po roce 1989, politické strany většinou nemají letitou tradici, docházelo ke štěpení stran a zakládání nových politických subjektů. Dalším důvodem může být právě profil jednotlivých stran. V České republice existují dvě nejsilnější politické strany ODS a ČSSD. Jenže každá leží na jiném pólu. ČSSD je levice a ODS pravice. Nelze tedy vytvořit velikou koalici z těchto dvou stran. Jenže toto není jediný problém. Velkým problémem je u existence antisystémové strany KSČM, která nemá žádný koaliční potenciál. V Rakousku jsou dvě největší strany SPÖ a ÖVP, které nejsou od sebe tak daleko jako v České republice, sociální demokracie se nachází v levé části, ale lidovci nejsou jednoznačně napravo, například v otázkách ekonomiky se profilují jako strana s omezenou podporou tržní ekonomiky (Hloušek, 2005). I v Rakousku najdeme stranu zobrazovanou jako antisystémovou – FPÖ. Svobodomyšlná strana svůj nulový koaliční potenciál překonala v letech 1999-2006, kdy byla součástí vládní koalice s ÖVP. Nejen kvůli poměrnému volebnímu systému, ale i díky kulturnímu prostředí, historii, tradicím a společenské situaci vznikly v obou zemích více než dvě strany v zákonodárném orgánu a nezískání absolutní většiny jedinou politickou stranou, proto vytváření koalic je samozřejmostí. Důvodem, proč v České republice je komplikované sestavit koalici, není přerozdělování hlasů na mandáty nebo velikost obvodů a počet skrutinií, ale počet mandátů, které se přerozdělují. Pokud by se stanovil lichý počet poslanců, nemuselo by dojít například k rovnoměrné situaci, že koalice obdrží 100:100 křesel, jak tomu bylo v roce 2006.

Určení stranického systému je složité, ale podle prvků se dají typy stranických systémů porovnávat. Rakouský i stranický systém se řadí mezi soutěživé systémy, prostřednictvím konání svobodných demokratických voleb a existencí politických stran. Oba stranické systémy se jsou multipartijní dle typologie M. Duvergera. Podle Sartoriho typologie lze podle počtu relevantních stran zařadit oba systémy do kategorie umírněného pluralismu, stejně tak nutnost vytváření koalic, protože nedosáhne žádná koalice většiny křesel. Díky tomu, že v každé zemi existuje alespoň jedna antisystémová strana, řadí se stranické systémy těchto zemí částečně i do polarizovaného pluralismu. Český stranický systém se o něco více vzdaluje ideálnímu umírněnému pluralismu vzhledem k vládnutí ČSSD jako menšinové vlády v letech 1998-2002, proto bývá označován například jako hybridní semipolarizovaný pluralismus vzhledem k tomu, že má prvky obou typů pluralismu (Strmiska, 2006). Rakouský stranický systém se mnohem více než český stranický systém shoduje s typem umírněného pluralismu, protože se antisystémová strana podílela na vládní koalici. Navíc se nejedná o antisystémovou stranu v pravém slova smyslu, protože Svobodomyšlná strana Rakouska byla zobrazována médii jako krajně pravicová, populistická, extremistická a protestní strana, a proto byla nejen občany, ale i zahraničními státy vnímána jako antisystémová (Fiala, 1999). Vývoj strany zhruba od poloviny 90. let směřuje naopak k potlačení nacionalistických tendencí a preferuje spíše pragmatickou neideologickou orientaci (Fiala, 1999). Nelze ovšem popřít, že témata, kterými se strana zabývá a medializuje se jimi, jsou značně populistická.

9. Závěr

Bakalářská práce v závěru poukazuje na skutečnost, že ačkoliv je volební systém jedním z nejvýznamnějších faktorů, který posléze určuje povahu systému stranického, není faktorem jediným. Jelikož pokud srovnáme působení poměrného volebního systému na systém stranický, nemusíme a je velice pravděpodobné, že nedojdeme k totožným závěrům jako právě v případě České republiky a Rakouska. Obě země mají rozdílný počet skutinių a počet preferencí, používají jiný způsob přepočtu hlasů. Obě země mají jiná základní pravidla pro počet obsazovaných mandátů, aktivního a pasivního volebního práva a délky funkčního období. Volební mechanismy těchto zemí se shodují pouze v konání voleb na základě všeobecného, přímého, svobodného a tajného hlasování, v používání stejné formy kandidátních listin a v existenci omezovací klauzule na celostátní úrovni.

Práce došla k závěru, že nejen volební systém a mechanismus ovlivňuje stranický systém, ale existuje více faktorů. Mezi tyto faktory můžeme zařadit historii země, společnost, kulturní prostředí, tradice a zvyky, myšlení dané společnosti a další jiné faktory.

V současném světě je nutné podotknout v závěru práce ještě jeden faktor, který ovlivňuje výstup voleb – média. Mediální svět zapříčinil existenci masivních volebních kampaní a manipulaci s veřejným míněním. Proto nelze předpokládat, jestli média způsobí změnu volebního systému a tím dojde ke změně stranického systému či nikoliv.

Seznam zkratek

- SPÖ Sociálnědemokratická strana Rakouska
- ÖVP Rakouská lidová strana
- FPÖ Svobodomyšlná strana Rakouska
- GRÜNE Strana zelených
- LIF Liberální fórum
- BZÖ Svaz pro budoucnost Rakouska
- ČR Česká republika
- PS Poslanecká sněmovna
- ČSSD Česka strana sociálně demokratická
- ODS Občanská demokratická strana
- ODA Občanská demokratická aliance
- KDU-ČSL Křesťanskodemokratická unie – Československá strana lidová
- SPR-RSČ Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
- US-DEU Unie svobody – Demokratická unie
- KSČM Komunistická strana Čech a Moravy
- SZ Strana Zelených
- TOP 09 Tradice, Odpovědnost, Prosperita 09
- VV Věci veřejné

Summary

This thesis deals with an analysis of the electoral systems and their influence on the party system of the Czech Republic and Austria.

It has been proven that electoral system, despite it is one of the most important factor, is not the only one determining the nature of the party system. In case of comparing influence of Czech and Austria proportional electoral system to the party system it is expected not to come up with the same results. Both countries have different number of scrutiny as wells as the number of preferences. Moreover, each country has not only dissimilar basic rules for the number of vacant mandates, but also different active and passive election law and the term. The electoral mechanisms are similar by execution of the elections on the basis of general, direct, free and secret vote. Additionally, both countries use the same list of candidates and existence of the limiting voting clause on the country level.

The conclusion of this thesis claims that party system is not influenced just by electoral system and mechanism but also with other influencing factors. Nowadays, there is one important factor we have to take it to account. It is media. It has great power to the public and the overall situation during political campaigns. The power of media is likely to be supposed to have an impact on both: either change of the electoral system and related change of the party system. This impact can be rather positive or negative.

Keywords: election, electoral system, party system

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

- Blahož, J., Balaš, V. & Klíma, K. (2003). *Srovnávací Ústavní právo*. ASPI.
- *Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG)*. Dostupné z: http://www.jusline.at/index.php?cpid=f04b15af72dbf3fdc0772f869d4877ea&law_id=82
- *Bundesgesetz über die Wahl des Nationalrates*, BGBl. Nr. 471/1992. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/files/NRWO_10_aktuell.pdf
- Cabada L. & Vodička K. (2011). *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál.
- Caramani D. (2000): *Elections in Western Europe since 1815: electoral results by constituencies*. London: Macmillan.
- Český statistický úřad. (2013). *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*. Dostupné z <http://www.volby.cz>
- Foltýn, T., Havlík, V. & Matušková, A. (2006). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno: Centrum pro Studium Demokracie a Kultury.
- Dolanský L. (2009). „*Soud zakázal politikům volby. A co se bude dít dál?*“ Zpravodajský server Lidových novin 2012. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/soud-zakazal-politikum-volby-a-co-se-bude-dit-dal-fud-/zpravy-domov.aspx?c=A090910_210236_ln_domov_an
- Duverger, M. (1959). *Political parties: Their organization and activity in the modern state*. Methuen.
- Fiala P. (1999). „Svobodomyšlná strana Rakouska (FPÖ)“. In: *Nacionalistické politické strany v Evropě*. Ed. Břetislav Dančák, Petr Fiala. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Filip J. (2004). „Volební inženýrství v ČSFR a ČR v letech 1990 až 1992“. In: *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk.
- Havlík, V., Šedo, J. & Čaloud, D. (2004). *V. Systémy poměrného zastoupení*, Brno.
- Heywood, A. (1994). *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing.

- Hloušek V. (2008). *Konflikt versus konsensus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Chytilík R., Šedo J., Lebeda T. & Čaloud D. (2009). *Volební systémy*. Praha: Portál.
- Chytilík R. (2005). Podněty a výsledky. *Volební a stranické systémy v evropských zemích*. Strmiska, M. Hloušek, V. Kopeček, L. Chytilík, R.: *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*, Portál, Praha.
- Klokočka, V. (1996). *Ústavní systémy evropských států*, Praha 1996.
- Klokočka V. & Wagnerová E. (1997). *Ústavy států Evropské unie: ústavní texty Belgie, Dánska, Finska, Francie, Irsko, Itálie, Lucemburska, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko, Velké Británie*. Praha: Linde.
- Kopeček L. (2005). „Politické strany a stranické systémy ve srovnávací a teoretické perspektivě“. In: *Politické strany moderní Evropy: analýza stranicko-politických systémů*. Ed: M. Strmiska, V. Hloušek, L. Kopeček, R. Chytilík. Praha: Portál.
- Kubát M. (2002). „Volby a volební systémy“. In: *Úvod do studia politické vědy*. Ed. Ladislav Cabada, Michal Kubát a kol. Praha: Eurolex Bohemia.
- Kubát, M. (2004). Volby a volební systémy. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Kubát, M. (2007). *Teorie antisystémové strany*. Politologický časopis-Czech Journal of Political Science, (2). Brno: mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Lebeda, T. (1998). *Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení*. Government Stability in the Czech Republic and the Electoral System of Proportional Representation. Politologický časopis, 5.
- Lebeda, T. (2001). *Hlavní proměnné proporcčních volebních systémů/The Main Variables of Systems of Proportional Representation*. Sociologický Časopis/Czech Sociological Review.
- Lebeda T. (2004). „Stručný přehled volebních systémů“. In: *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Ed. M. Novák, T. Lebeda. Dobrá voda: Aleš Čeněk.

- Lebeda T. (2007). „Volební systém a voličské rozhodování“. In: *Voliči a volby 2006*. Ed. Lebeda T., Linek L., Lyons P., Vlachová K. et al. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Lebeda T. (2008). *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum.
- Lijphart, A. & Aitkin, D. (1994). *Volební systémy a stranické systémy: studie z dvaceti sedmi demokraciích, 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press.
- Matějů V. (2012). „Komparace volebních systémů a jejich vliv na stranické systémy České republiky a Rakouska“ IS. MUNI. Masarykova univerzita, Brno.
- Müller W.C. (2008). „Austria: A Complex Electoral System with Subtle Effects“. In: *The Politics of Electoral Systems*. Ed. M. Gallagher, P. Mitchell. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Novák M. (2004). „Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě“. In: *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Ed. M. Novák, T. Lebeda. Dobrá voda: Aleš Čeněk.
- Obludník J. (2007). „Parlamentní volby v Rakousku v roce 2006“. *European Electoral Studies*, roč. 2, číslo 2.
- Portál Bundesministerium für Inneres 2012. Dostupné z: http://www.bmi.gv.at/cms/bmi/_news/bmi.aspx
- Portál Euroskop.cz: věcně o Evropě 2005. Dostupné z: www.euroskop.cz
- Portál Evropské unie 2005. Dostupné z: http://europa.eu/index_cs.htm
- Riker W.H (1962). *The Theory of Political Coalitions*. New Haven, London: Yale University Press.
- Říchová, B. (2002). *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál.
- Říchová, B. (2004). *Rakouská republika*. Říchová, B.(2004): *Komparace politických systémů II.*, Praha, Oeconomica.
- Říchová B. (2006). *Přehled moderních politologických teorií: empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě*. Praha: Portál.
- Říchová B. et al. (2009). *Komparace politických systémů: západoevropské politické systémy*. Praha: VŠE.
- Sartori G. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Sartori G. (2005). *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

- Strmiska M. (2006). „Český stranický systém v letech 1998-2006: několik postřehů ke způsobu fungování semipolarizované stranické soustavy“. In: *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Ed. B. Dančák, V. Hloušek. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.
- Škochová M. (2008). „Analýza voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2006“. Internetový politologický časopis e-Polis 2003. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/komparace/297-analyza-voleb-do-poslanecke-snemovny-parlamentu-ceske-republiky-v-roce-2006.html>
- Ústava ČR, zákon č. 1/1993Sb. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/texts/1995-247.html>
- Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1991&cz=424>
- Zákon č. 480/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: [http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zako-](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=480/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo)
[nu/SearchResult.aspx?q=480/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=480/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlo)
uvy

Seznam grafů

Graf 1 - Ministerstvo vnitra, Preferenční výsledky hlasování, 2014	31
Graf 2 - Ministerstvo vnitra, Národní volby v roce 1999, 2014	33
Graf 3 - Vydavatelství Referendum s.r.o., Rakouské volby vyhrála SPÖ, chce opět velkou koalici, 2014.....	36
Graf 4 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 1996, 2014	37

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Ministerstvo vnitra, Volby do Národní rady 2002, 2014.....	34
Tabulka 2 - Ministerstvo vnitra, Národní volby 2006, 2014	34
Tabulka 3 - Ministerstvo vnitra, Parlamentní volby 2008, 2014	35
Tabulka 4 - Ministerstvo vnitra, Volby do Národní rady 1994 - 2013, 2014.....	36
Tabulka 5 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 1998, 2014.....	38
Tabulka 6 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2006, 2014.....	38
Tabulka 7 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2010, 2014.....	39
Tabulka 8 - Český statistický úřad, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2013, 2014.....	39
Tabulka 9 - Průměrná volební účast (Zdroj: Portál BMI a Portál volby.cz + výpočet excel)	40

Seznam příloh

Příloha 1 - Ministerstvo vnitra, Hlasovací lístek do Národní rady Rakouska, 2014	
Příloha 2 - Český statistický úřad, Volební účast, 2014	

Přílohy

Příloha 1 - Ministertvo vnitra, Hlasovací lístek do Národní rady Rakouska, 2014

AMTLICHER STIMMZETTEL
für die
NATIONALRATSWAHL am 28. SEPTEMBER 2008
Regionalwahlkreis **3D Niederösterreich Mitte**

Liste Nr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Partei- bezeichnung	Sozial- demokratische Partei Österreichs	Österreichische Volkspartei	Die Grünen - Die Grüne Alternative	Freiheitliche Partei Österreichs	BZÖ - Liste Jörg Haider	Unabhängige Bürgerinitiative Rettet Österreich	Liberales Forum	Kommunistische Partei Österreichs	Die Christen	Bürgerforum Österreich Liese Fritz Dinkhauser
Kurzbezeichnung	SPÖ	ÖVP	GRÜNE	FPÖ	BZÖ	RETTÖ	LIF	KPÖ	DC	FRITZ
Für die gewählte Partei im Kreis ein X einsetzen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
VORZUGSSTIMME - LANDESWAHLKREIS Für die Vorzugs- stimme an einen Bewerber der Landesparteiliste der gewählten Partei die Beschriftung des Bewerbers in die entsprechende Spalte einsetzen.										
VORZUGSSTIMME - REGIONALWAHLKREIS Für die Vorzugs- stimme an einen Bewerber der Regionalparteiliste der gewählten Partei im Kreis links von Kandidat ein X einsetzen.	1 HEINZL 1953 ☐ Anton	1 HÖFINGER 1969 ☐ Johann	1 WEINZINGER 1962 ☐ Mag. Brigid	1 STUMPFBERGER 1973 ☐ Ulrike	1 SKOREPA 1932 ☐ Edwin	1 EBNER 1963 ☐ Manfred	1 SCHWARZ 1961 ☐ Otto	1 STINGL 1963 ☐ Erwin	1 ADAM 1944 ☐ Dr. Alfons	1 KOPECKY 1959 ☐ MAS Otto
	2 HELL 1955 ☐ Johann	2 EISENCHENK 1965 ☐ Mag. Peter	2 MARECSEK 1957 ☐ Liane	2 KÖNIGSBERGER 1956 ☐ Erich	2 NEGL 1986 ☐ Erwin		2 SCHMITZ 1952 ☐ Mag. Johanna	2 HOLZER 1939 ☐ Eva	2 LINTNER 1972 ☐ Martina	2 SCHNEIDER 1960 ☐ Herta
	3 FRANZ 1964 ☐ Günther	3 SCHELLING 1953 ☐ Dr. Johann Georg	3 KESETOWIC 1970 ☐ Samir	3 BURGSTALLER 1954 ☐ Johann	3 KREPELLER 1966 ☐ Manfred		3 GRABENSTEINER 1966 ☐ Mag. Wolfgang	3 DRESCHER 1977 ☐ Silvia	3 PILSINGER 1965 ☐ Josef	
	4 GUNACKER 1951 ☐ Ing. Franz	4 ZEH 1969 ☐ Petra Maria	4 FISCHER 1972 ☐ Mag. Ulrike	4 HAFENECKER 1980 ☐ Christian	4 BECK 1971 ☐ Elisabeth			4 PILHOFER 1958 ☐ Horst	4 SCHAGERL 1970 ☐ Josef	
	5 HACKL 1961 ☐ Sonja	5 WURZER 1974 ☐ Mag. Bernhard	5 SKALA 1960 ☐ Barbara	5 OTZELBERGER 1978 ☐ Klaus Franz Friedrich	5 HALBWACHS 1990 ☐ Michael			5 DRESCHER 1967 ☐ Günter	5 SCHMIDT 1972 ☐ Mirjam	
	6 THUMPSE 1961 ☐ Herbert	6 BENEDIKT 1974 ☐ Ing. Wolfgang	6 RUETZ 1982 ☐ Stephan	6 SCHÖGGL 1957 ☐ Robert	6 MÜLLER 1954 ☐ Dr. Harald				6 SCHWARZ 1950 ☐ Wolfgang	
	7 GANSJÄGER 1961 ☐ Mag. Renate	7 PUNZ 1984 ☐ Bianca	7 BUEER 1965 ☐ Mag. (FH) Stefan	7 REIL 1968 ☐ Manfred					7 STEIER 1965 ☐ Mag. Gernot	
	8 KÖNTREIBER 1950 ☐ Ing. Hermann	8 STROMMAIER 1979 ☐ Robert	8 DANNREDER 1955 ☐ Melitta	8 LATSCH 1957 ☐ Hermann					8 STEIER 1972 ☐ Maria Pilar	
	9 KRAMMEL 1951 ☐ Gottfried	9 KALOUSEK 1953 ☐ Elisabeth	9 HIPPMANN 1963 ☐ MAS, CMC Sabine	9 HINTEREGGER 1975 ☐ Martin						
	10 STADLER 1966 ☐ Mag. Matthias	10 DIETL 1982 ☐ Mag. Christian	10 GASPAR 1960 ☐ Mag. Susanne	10 SOMMERHAUER 1961 ☐ Peter						
	11 LUKASCH 1952 ☐ Christine	11 LEEB 1964 ☐ Martina	11 PATZL 1971 ☐ Mag. Rainer	11 HÖGL 1956 ☐ Walter						
	12 WEINAUER 1975 ☐ Dr. Barbara	12 KÖBERL 1978 ☐ Christian	12 AMBROS 1957 ☐ Wolfgang	12 WAGNER 1982 ☐ Richard						

Příloha 2 - Český statistický úřad, Volební účast, 2014

